

“ศาลเตี้ยออนไลน์”: ความรุนแรง อำนาจ และ ความขัดแย้ง “Online Vigilantism”: Violence, Power and Conflict

Received 1 February 2023

Revised 21 March 2023

Accepted 23 March 2023

เขมสรณ์ หนูขาว¹

Khemasorn Nukao²

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างองค์ความรู้เรื่องศาลเตี้ยออนไลน์ โดยศึกษาจากฐานรากเรื่องศาลเตี้ย จากนั้นจึงขยายขอบเขตไปสู่ศาลเตี้ยออนไลน์ ซึ่งอินเทอร์เน็ตเป็นเครื่องมือสำคัญที่ทำให้เกิดศาลเตี้ยออนไลน์ โดยอาจแบ่งออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่ 1. ความผิดเกิดขึ้นในชีวิตจริงแต่ถูกประณามในโลกออนไลน์ 2. ความผิดเกิดขึ้นในโลกออนไลน์และถูกประณามในโลกออนไลน์ และ 3. คดีอาชญากรรมที่เกิดขึ้นในชีวิตจริงแต่ถูกสืบสวนในโลกออนไลน์ ส่วนรูปแบบของศาลเตี้ยออนไลน์แตกต่างกันออกไปตามระดับความรุนแรงจากน้อยไปหามาก แบ่งได้เป็น 4 รูปแบบ คือ 1. การปักธง 2. การสืบสวน 3. การไล่ล่า และ 4. ระบบการปล่อยข่าว ดังนั้น ศาลเตี้ยออนไลน์จึงเปรียบเสมือนสิ่งที่มีความหมายครอบคลุมสถานการณ์ทั้งหลายที่เกิดขึ้นในโลกออนไลน์ จากการศึกษาศาลเตี้ยออนไลน์ภายใต้กรอบแนวคิดเชิงมหภาค ประกอบด้วย ความรุนแรง อำนาจ และความขัดแย้ง ผู้เขียน พบว่า ศาลเตี้ยออนไลน์คือความรุนแรงที่มองไม่เห็น ซึ่งหมายถึง ความรุนแรงเชิงสัญลักษณ์ หรือความรุนแรงเชิงวัฒนธรรม อันเป็นการใช้อำนาจมิติเดียว

¹ นิสิตปริญญาเอก, สาขาอาชีววิทยาและงานยุติธรรม คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กรุงเทพฯ ประเทศไทย.

E-mail: mickymilky@hotmail.com

² PhD. Student, Program in Criminology and Criminal Justice, Faculty of Political Science, Chulalongkorn University, Bangkok, Thailand.

ซึ่งมีลักษณะเป็นอำนาจบีบบังคับและสะท้อนให้เห็นถึงพื้นฐานของความขัดแย้งในกรณีที่มีสิ่งไม่ถูกต้องหรือไม่เหมาะสมเกิดขึ้นในสังคม ก็มักจะนำมาซึ่งความขัดแย้งจนเกิดการใช้อำนาจผ่านสื่อโซเชียลมีเดีย เพื่อบังคับให้ยุติการกระทำนั้น โดยผู้กระทำมักจะอ้างถึงเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและแสดงออก อย่างไรก็ดี การกระทำทั้งหลายในโลกออนไลน์ควรคำนึงถึงหลักสิทธิมนุษยชนและมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเคารพต่อสิทธิของผู้อื่นด้วย

คำสำคัญ: ศาลเตี้ย, ศาลเตี้ยออนไลน์

Abstract

This article aims to create knowledge about “Online Vigilantism”, drawing on information from studying conventional vigilantism, which then expands into online vigilantism. The Internet is an important tool which allows vigilantism to evolve into online spaces. Online vigilantism can be divided into 3 categories: 1. Real-life offences attracting online opprobrium 2. Online offences attracting online opprobrium, and 3. Real-life crime being investigated online. There are 4 types of online vigilantism according to degrees of violence: flagging, investigating, hounding, and organized leaking. Thus, online vigilantism covers most internet user behavior. This article focuses on the macro perspective of violence, power and conflict. The research led the author to conclude that online vigilantism can be perceived as invisible violence of a symbolic nature or cultural violence, one dimension power and reflects the basis of conflict. This signifies that if injustice or wrongdoings happen online, conflict and different perceptions will occur. Social media becomes a tool to stop these behaviors. However, this study concludes that, while

the violators always claim freedom of opinion and expression to counter the argument, all internet usage should be within the boundary of basic human rights and respect for other people rights should always be considered.

Keywords: Vigilantism, Online vigilantism

บทนำ

สังคมมนุษย์มีวิวัฒนาการตลอดเวลา เทคโนโลยีคือสิ่งสำคัญที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง สังคมปัจจุบันมีความสลับซับซ้อนและเป็นสังคมที่ไร้พรมแดน จอร์จ ซิมเมล (George Simmel, 1858-1918) นักสังคมวิทยาคนสำคัญ ได้กล่าวไว้ว่า สังคมมิใช่สิ่งอื่นใดนอกจากการมีปฏิสัมพันธ์ของคนในสังคม (Interactions) ทำให้สังคมตกผลึก และบรรลุถึงการมีกฎเกณฑ์เป็นของตนเอง (Martin, 2009, p. 1) อย่างไรก็ตาม ปฏิเสธไม่ได้ว่าปัจจุบันคนมักให้ความสำคัญกับการมีปฏิสัมพันธ์ในโลกออนไลน์ ไม่ต่างจากการมีปฏิสัมพันธ์ในชีวิตจริง หรือบางครั้งอาจจะมากกว่า จนมีคำเปรียบเปรยว่าการท่องโลกออนไลน์คล้ายกับ “การเปิดกล่องแพนดอร่า (Open pandora's box)” หมายถึง การนำไปสู่ความเลวร้ายหรือสิ่งที่ไม่ถึงและควบคุมไม่ได้ กลายเป็นสังคมแห่งโลกเสมือนที่คนสามารถแสดงออกได้โดยไร้ขีดจำกัด จนก่อให้เกิดสถานการณ์ศาลเตี้ยออนไลน์ บทความนี้จะเริ่มต้นปฐมบทด้วยการศึกษาทำความเข้าใจที่มาและความหมายของศาลเตี้ย จากนั้นจึงเคลื่อนไปสู่รูปแบบและประเภทของศาลเตี้ยเพื่อให้เห็นภาพที่ปรากฏของศาลเตี้ยได้ชัดเจนยิ่งขึ้น จากนั้นจึงขยายขอบเขตไปยังศาลเตี้ยออนไลน์ ซึ่งมีรูปแบบและประเภทที่แตกต่างจากศาลเตี้ยทั่วไป แต่ยังคงเกี่ยวข้องกับความเสี่ยง ออานาจ และความขัดแย้งในโลกเสมือน อันส่งผลกระทบต่อโลกแห่งความจริง ทำให้สถานการณ์ “ศาลเตี้ยออนไลน์” เป็นสิ่งที่น่าสนใจไม่น้อย

ศาลเตี้ย

ริชาร์ด แมกซ์เวลล์ บราวน์ (Richard Maxwell Brown, 1927-2014) ได้สะท้อนมุมมองเรื่องศาลเตี้ยในเชิงมหาคผ่านแนวคิดเรื่องความรุนแรง (Violence) ว่า ศาลเตี้ย คือ ความรุนแรงเชิงบวก (Positive Violence) ที่ตอบสนองต่อคลื่นแห่งอาชญากรรม อันมีเป้าหมายเพื่อปกป้องทรัพย์สิน และป้องกันตนเองจากคนร้าย โดยศาลเตี้ยที่เกิดขึ้นอย่างเป็นทางการครั้งแรกในสหรัฐอเมริกาคือ กรณีผู้กำกับดูแลในเซาท์แคโรไลนา (The South Carolina Regulators) (Brown, 1970, pp. 20-23) ซึ่งเป็นการเคลื่อนไหวของกลุ่มผู้กำกับดูแล (The regulator movement) ที่เกิดขึ้นในยุคอาณานิคมของอังกฤษ เมื่อช่วง ค.ศ. 1767-1769 โดยกลุ่มผู้กำกับดูแลเหล่านี้มักถูกกฎหมายไว้ในมือของพวกเขาเอง ลงโทษผู้ต้องสงสัยว่าเป็นโจรด้วยการเขียนตี นำตัวไปคุมขังหรือขับไล่พวกเขาออกนอกพื้นที่ นอกจากนี้ ยังขยายกิจกรรมครอบคลุมไปถึงการจัดระเบียบครัวเรือน ด้วยการเขียนตีผู้หญิงที่ถือรั้นและบังคับคนเกียจคร้านให้ทำงาน (Brown, 1963)

คำจำกัดความศาลเตี้ย

คำว่า “ศาลเตี้ย” ภาษาอังกฤษใช้คำว่า “Vigilantism” มีที่มาจากคำว่า “Vigilante” ซึ่งเป็นภาษาสเปน หมายถึง ผู้เฝ้าดูแลหรือยาม (Watchman or Guard) ซึ่งคำนี้มีรากศัพท์มาจากภาษาละตินว่า “Vigilans” (Joshua Smallridge, Wagner & Crowl, 2016, p. 58) แต่มักเกิดความสับสนกับคำว่า “Kangaroo court” ซึ่งแท้จริงแล้วคำว่า “ศาลจิงโจ้ (Kangaroo court)” นั้น บุคลากรในกระบวนการยุติธรรมมักใช้เพื่ออธิบายถึง “ศาลที่ต่ำกว่ามาตรฐาน” หรือศาลที่มีข้อบกพร่องในด้านต่างๆ โดยหมายถึงศาลใดๆ ก็ตาม ที่มีการตัดสินโดยไม่ยุติธรรม อันมีลักษณะสำคัญ 3 ประการคือ 1) ต้อยกว่า (Inferiority) หมายถึง ปัญหาทางโครงสร้างและคุณภาพ ศาลเหล่านี้ถือเป็นโครงสร้างที่อยู่ใต้บังคับบัญชาของศาลแบบดั้งเดิม และมีแนวโน้มที่จะมีผลการตัดสินที่ต่ำกว่ามาตรฐาน 2) ไม่เป็นทางการ (Informal) หมายถึงการดำเนินการอย่างไม่เป็น

ทางการ โดยมีเจตนาหรือมีการไตร่ตรองที่น้อยกว่า และ 3) ไม่เท่าเทียมกัน (Inequitable) หมายถึงการคุ้มครองตามขั้นตอนที่ลดลง และลักษณะโดยทั่วไปที่เสื่อมโทรม นำไปสู่โอกาสสูงที่จะเกิดการตัดสินใจอย่างไม่เป็นธรรม (Shaun Ossei-Owusu, 2020, pp. 200-205) จึงไม่ใช่เรื่องง่ายที่จะให้คำจำกัดความ “ศาลเตี้ย (Vigilantism)” ได้อย่างเหมาะสมและแม่นยำ เนื่องจากงานเขียนและการทบทวนวรรณกรรมในทางรัฐศาสตร์ ได้มีการให้คำจำกัดความศาลเตี้ยไว้ค่อนข้างกว้างและแตกต่างกันโดยสิ้นเชิง (Abrahams, 1998, p. 6) จนอาจทำให้เกิดความสับสนและก่อให้เกิดความคลาดเคลื่อนในการศึกษาทางสังคมศาสตร์ โดยทั่วไปคนมักเข้าใจว่าศาลเตี้ย หมายถึง การนำกฎหมายมาไว้ในมือตนเอง (The taking of law into one's own hands) แต่ความหมายที่ว่านี้ถือว่าเป็นความหมายแบบกว้างๆ เนื่องจากไม่มีความชัดเจนว่าการนำกฎหมายมาสู่มือตนเองนั้นแท้จริงแล้วนำมาซึ่งอะไร กฎหมายใดที่นำมาไว้ในมือตนเอง และควรจะนำกฎหมายใดมาไว้ในมือตนเองอย่างเหมาะสม เราจะสังเกตได้ อย่างไรก็ตามว่ากฎหมายมาอยู่ในมือของตนเองแล้ว หรือแม้กระทั่งเราจะรู้ได้อย่างไรว่าการกระทำนั้นคือศาลเตี้ย (Gerrings, 1999, p. 361)

ฮิวจ์ โรเบิร์ต เกรแฮม และ เทด โรเบิร์ต เกรอร์ (Huge Devis Graham & Ted Robert Gurr, 1969) ได้ให้คำจำกัดความศาลเตี้ยเอาไว้ว่า คือ การใช้ความรุนแรงเพื่อสร้างความสงบเรียบร้อยและความมั่นคงในพื้นที่ของตน (Graham & Gurr, 1969, p. 35) ต่อมาจอห์น เอช โรเซนบอม และ ปีเตอร์ ซี เซเดอร์เบิร์ก (Jon H. Rosenbaum & Peter C. Sederberg, 1974) ได้อธิบายว่า ศาลเตี้ยหมายถึงการกระทำหรือการคุกคาม อันเป็นการบีบบังคับ ซึ่งถือเป็นการละเมิดต่อกฎระเบียบที่สังคมยอมรับ โดยมุ่งเป้าดำเนินการต่อผู้กระทำผิดกฎระเบียบของสังคม เพื่อปกป้องกฎระเบียบในสังคมนั้น (Rosenbaum & Sederberg, 1974, p. 4) ด้าน ริชาร์ด แมกซ์เวลล์ บราวน์ (Richard Maxwell Brown, 1975) ให้คำจำกัดความศาลเตี้ยที่แคบลงมาว่า หมายถึง กลุ่มคนที่ใช้อำนาจเกินขอบเขตที่กฎหมายกำหนด โดยนำเอากฎหมายมา

ไว้ในมือของตนเอง ซึ่งคำนิยามนี้ได้รับความนิยมและถูกนำไปใช้อย่างแพร่หลาย จึงเปรียบเสมือนเป็นคำจำกัดความพื้นฐานของศาลเตี้ย (Brown, 1975, pp. 95-96) ส่วน วิลเลียม ซี ซัลเบอร์สัน (William C. Culberson, 1990) ให้คำจำกัดความ ศาลเตี้ยผ่านมุมมองเรื่องอำนาจส่วนตัว (Private power) ว่าหมายถึง ความปรารถนาและความเต็มใจของชุมชนในการบังคับใช้กฎหมายที่มีอยู่ หรือเพื่อเร่งรัดระเบียบใหม่ที่เป็น และเหมาะสม โดยเป็นกฎที่ได้รับการสนับสนุน เพื่อตอบสนองความต้องการทางสังคม (Culberson, 1990, p. 6)

ผู้เขียนได้พบงานวิจัยของเลอ จอห์นสตัน (Les Johnston, 1996) ที่ได้ให้คำจำกัดความศาลเตี้ยไว้อย่างละเอียด โดยเสนอว่าศาลเตี้ยเป็นขบวนการทางสังคมที่ก่อให้เกิดการใช้กำลัง ที่มีการไตร่ตรองไว้ล่วงหน้า โดยพลเมืองอิสระ ซึ่งศาลเตี้ยจะต้องเป็นกิจกรรมที่ครบ 6 องค์ประกอบ (6 Elements) ดังต่อไปนี้

- 1) มีการวางแผนและไตร่ตรองอย่างมีระเบียบแบบแผน
- 2) ดำเนินการโดยประชาชนด้วยความสมัครใจ
- 3) เป็นพลเมืองอิสระไม่ได้รับการสนับสนุนจากรัฐ
- 4) เป็นการกระทำการโดยการขู่เข็ญหรือใช้กำลัง
- 5) มีแรงจูงใจเพื่อตอบสนองต่อการรับรู้อาชญากรรมหรือการเบี่ยงเบนทางสังคม
- 6) มีเป้าหมายเพื่อเป็นการรับรองความปลอดภัย (Johnston, 1996, pp. 220-232)

ด้านงานวิจัยของเรจินา เบตสัน (Regina Bateson, 2021) ก็ได้วางกรอบแนวคิดและคำจำกัดความศาลเตี้ยเอาไว้อย่างละเอียดมากขึ้นเช่นกัน โดยมีการตั้งคำถามว่า ศาลเตี้ยจำเป็นจะต้องมีการดำเนินการในลักษณะที่รวมตัวกันเป็นหมู่คณะหรือเป็นการรวมกลุ่มกันหรือไม่ หรือเป็นเพียงกิจกรรมของปัจเจกบุคคลก็ได้ ศาลเตี้ยเกิดจากการวางแผนหรือเกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ ซึ่งการตั้งคำถามเหล่านี้จะสามารถตัดความคลุมเครือออกไปได้บ้างในบางประเด็น โดยเสนอคำจำกัดความศาลเตี้ยเอาไว้ว่า คือ การป้องกัน การสืบสวน หรือการลงโทษการกระทำผิด โดยใช้วิธีที่เกินขอบเขตที่กฎหมายกำหนด (Bateson, 2021, pp. 921-926) ส่วนผู้เขียนเองนั้นเชื่อว่า ศาลเตี้ยเปรียบเสมือนปรากฏการณ์ทางสังคมที่มีอยู่จริง แต่ไม่มีกฎหมายรองรับความมีอยู่ ตั้งอยู่บนกรอบทฤษฎีของกระบวนการ

ยุติธรรมเชิงแก้แค้นทดแทน (Retribution justice) แต่ใช้มาตรการและกลไกที่ไม่ถูกต้องตามกฎหมาย ซึ่งมีการให้คำจำกัดความศาลเตี้ยเอาไว้หลากหลาย แต่มีบางประเด็นที่คล้ายคลึงกัน ซึ่งศาลเตี้ยที่เป็นได้ทั้งการกระทำโดยปัจเจกบุคคลและเป็นพฤติกรรมรวมหมู่ มีเป้าหมายที่จะลงโทษการกระทำที่ไม่เหมาะสมหรือผิดกฎหมาย แต่เป็นการกระทำที่เกินกว่าที่กฎหมายกำหนดไว้ ดังนั้นผู้เขียนจึงขอเสนอคำจำกัดความของศาลเตี้ยเอาไว้ว่า หมายถึง “การกระทำของกลุ่มบุคคลหรือปัจเจกบุคคล ที่เกินขอบเขตที่กฎหมายกำหนด เพื่อตอบสนองต่อเหตุอาชญากรรม และการละเมิดบรรทัดฐานของสังคม มีเป้าหมายเพื่อป้องกัน สืบสวน และลงโทษ”

ประเภทและรูปแบบของศาลเตี้ย

การแบ่งประเภทและรูปแบบของศาลเตี้ยนั้นมีความหลากหลาย บราวน์ (Brown, 1969) เสนอว่า ศาลเตี้ยมี 2 รูปแบบ คือ 1) รูปแบบที่ดีหรือสร้างสรรค์สังคม (Socially constructive) ที่จะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อ ผู้ดำเนินการเป็นตัวแทนของฉันทามติในชุมชนที่แท้จริง ศาลเตี้ยรูปแบบนี้เป็นเพียงลักษณะการเคลื่อนไหวของคนในชุมชน โดยไม่มีอำนาจตามกฎหมาย และไม่มีระเบียบแบบแผน เพื่อให้ชุมชนยังคงอยู่ในสภาพที่เป็นระเบียบเรียบร้อยและมีเสถียรภาพมากขึ้น 2) รูปแบบที่ไม่ดีหรือทำลายสังคม (Socially destructive) นำมาซึ่ง “อนาธิปไตย (Anarchic)” เนื่องจากไม่มีฉันทามติของประชาชนที่อยู่เบื้องหลังการเคลื่อนไหวดังกล่าว จึงอาจนำมาซึ่งความโกลาหล และการต่อสู้ระหว่างผู้ที่กระทำการเป็นศาลเตี้ยและฝ่ายตรงข้ามของพวกเขา (Graham & Gurr, 1969, pp. 143-147)

ด้าน โรเซนบอม และ เซเดอร์เบิร์ก (Rosenbaum and Sederberg, 1974) เสนอว่า ศาลเตี้ยสามารถแบ่งได้เป็น 3 ประเภท คือ 1) ศาลเตี้ยเพื่อควบคุมอาชญากรรม (Crime control vigilantism) ศาลเตี้ยประเภทนี้มุ่งไปที่การต่อต้านผู้ที่กระทำความผิดกฎหมาย อาจถูกใช้เป็นการชั่วคราวเพื่อทดแทนระบบกฎหมายปกติ จนกว่าระบบกฎหมายหลักจะมีประสิทธิภาพมากขึ้น เช่น

การเกิดองค์กรที่มีชื่อว่า “แอฟโร อเมริกัน กรุป แอทแท็ค ทีม (Afro-American Group Attack Team)” ที่พยายามจะกำจัดชุมชนผู้ค้ายาเสพติดในเมืองชิคาโก รัฐอิลลินอยส์ ประเทศสหรัฐอเมริกา 2) ศาลเตี้ยเพื่อควบคุมกลุ่มทางสังคม (Social group control vigilantism) คือการสถาปนาความรุนแรงที่มุ่งไปที่ การเรียกร้องให้มีการเปลี่ยนแปลงค่านิยมของระบบหรือสังคม มักจะแบ่ง ออกเป็นกลุ่มที่มีลักษณะเฉพาะ ไม่ว่าจะเป็นค่านิยมด้านเชื้อชาติ ศาสนา วรณะ เผ่าพันธุ์ เศรษฐกิจ และการเมือง เช่น พฤติกรรมของกลุ่ม คู คลักซ์ แคลน (Ku Klux Klan or KKK , The Klan) ลัทธิชาตินิยมผิวขาว หรือ “ไวท์ เนชั่นแนลลิสซึม (White Nationalism)” ที่ก่อตั้งขึ้นในสหรัฐอเมริกาช่วง ค.ศ. 1865 โดยเป็นการรวมกลุ่มกันของคนผิวขาวหัวรุนแรงที่เชื่อว่าคนผิวขาว คือ ขนชั้นที่สูงที่สุดและต่อต้านกลุ่มที่ถูกมองว่าเป็นชนชั้นที่ด้อยกว่า 3) ศาลเตี้ย เพื่อควบคุมระบอบการปกครอง (Regime control vigilantism) คือ การสถาปนา ความรุนแรงขึ้นมาอันมีวัตถุประสงค์เพื่อเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครอง เพื่อ ทำให้โครงสร้างส่วนบน (Superstructure) มีประสิทธิภาพในการปกครอง กลุ่มรากหญ้ามากยิ่งขึ้น เช่น การรัฐประหาร เป็นต้น (Rosenbaum & Sederberg, 1974, pp. 9-19)

นอกจากนี้มีการวิจัยของ อิริค มอร์เตนเซน (Erik Mortensen, 2021) ที่เสนอว่าศาลเตี้ยประเภทที่ถูกแต่งขึ้น (Fictional vigilantism) เป็นอีกหนึ่ง มุมมองที่น่าสนใจ เนื่องจากเป็นสิ่งที่อยู่คู่กับสังคมทั่วโลกทุกเพศทุกวัยมาอย่าง ยาวนาน ในงานวิจัยนี้ได้อ้างอิงตัวละครซูเปอร์ฮีอย่างแบทแมน (Batman) ว่าถือเป็นรูปแบบหนึ่งของศาลเตี้ย โดยยกตัวอย่างให้เห็นว่า เมื่อคนได้เห็นแบทแมนเปิดตัวจากเงามืดและส่งผู้ร้ายไปสู่ความตาย มันกลายเป็นความสุขและ ความตื่นเต้นของผู้ชม เมื่อฮีโร่กลายเป็นผู้พิพากษาและผู้ประหารชีวิตคนร้าย มักจะถือว่าถูกต้อง นั่นเป็นเพราะว่าแบทแมน คือ ฮีโร่ศาลเตี้ย ส่วนอีกฝ่ายหนึ่ง คือวายร้าย ซึ่งกลายเป็นสิ่งที่ยอมรับได้ว่าคนเลวจะต้องตาย นี่จึงถือเป็น ส่วนหนึ่งของตำนานของวีรบุรุษศาลเตี้ย โดยแบทแมนถูกกล่าวหาว่าเอา

กฎหมายไปอยู่ในมือของเขาเอง แต่เขายืนยันว่าเขาถูกบังคับให้กระทำในสิ่งที่ถูกต้อง เนื่องจากความล้มเหลวของสถาบันทางสังคมและการเมือง เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อย นี่เป็นสิ่งที่จุดประกายความเสี่ยงของศาลเดี่ยวว่าอาจเป็นการละเมิดกฎหมายและศีลธรรมอย่างไม่มีข้อจำกัดนั่นเอง (Mortensen, 2021, pp. 29-31)

จากศาลเดี่ยวสู่ศาลเดี่ยวออนไลน์

เทคโนโลยีได้พัฒนาไปอย่างรวดเร็ว “อินเทอร์เน็ต (Internet)” กลายเป็นหนึ่งในเครื่องมือทางเทคโนโลยีที่ทรงพลังและได้รับการตอบรับเป็นอย่างดี การเข้าถึงอินเทอร์เน็ตอย่างแพร่หลาย ทำให้ผู้คนจากทุกสาขาอาชีพมีโอกาสเท่าเทียมกันในการต่อต้านความไม่เท่าเทียมและความอยุติธรรมโดย อนาสเตเซีย โพลเวล, เกรกอรี สตราตตัน และ โรบิน คาเมรอน (Anastasia Powell, Gregory Stratton & Robin Cameron, 2018) ได้อธิบายพัฒนาการของโลกออนไลน์เอาไว้ว่า อินเทอร์เน็ตมีต้นกำเนิดมาอย่างยาวนานนับตั้งแต่ความก้าวหน้าในการคำนวณเมื่อ ค.ศ. 1950 ไปจนถึงจดหมายอิเล็กทรอนิกส์หรืออีเมล (Electronic mail) ที่เกิดขึ้นในช่วงทศวรรษที่ 1970 โดยข้อความแรกนั้นได้มีการส่งผ่านจากกองทัพสหรัฐเมื่อ ค.ศ. 1969 จนนำไปสู่การสื่อสารออนไลน์ภายในเครือข่ายส่วนตัวแบบปิดในช่วงทศวรรษที่ 1980 ต่อเนื่องไปสู่เว็บไซต์ทั่วโลกในช่วงทศวรรษที่ 1990 อย่างไรก็ดี สามารถแบ่งได้เป็นช่วงกว้างๆ 3 ยุค คือ 1) ยุคก่อนเว็บ (Pre-web era) หมายถึงช่วงทศวรรษที่ 1980 ถึงต้นทศวรรษที่ 1990 2) ยุคเว็บทั่วโลก (Global web) ระหว่าง ค.ศ. 1990 ถึงต้นทศวรรษที่ 2000 และ 3) ยุคโซเชียลเว็บ (Social web) หมายถึงช่วงกลาง ค.ศ. 2000 จนถึงปัจจุบัน (Powell, A., Stratton, G., & Cameron, R., 2018, pp. 17-21) จุดเปลี่ยนสำคัญที่ทำให้ศาลเดี่ยวพัฒนามาสู่ศาลเดี่ยวออนไลน์ก็คือการใช้อินเทอร์เน็ต ซึ่งศาลเดี่ยวดั้งเดิมไม่ได้เปลี่ยนแปลงไปสู่ศาลเดี่ยวออนไลน์ แต่เป็นการขยายขอบเขตของศาลเดี่ยรมากกว่า อย่างไรก็ดี งานวิจัย

ในต่างประเทศเรื่องศาลเตี้ยออนไลน์นั้น มีการใช้ทั้งคำว่า “Online vigilantism” “Digital vigilantism” “Internet vigilantism” “Cyber vigilantism” “Virtual vigilantism” “Digilantism” และ “Netilantism” ซึ่งทั้งหมดนี้มีความหมายในทิศทางเดียวกัน คือเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับการกระทำทางออนไลน์ทั้งหลายไม่ว่าจะเป็นการเฝ้าระวัง การยับยั้ง หรือการลงโทษบุคคล องค์กร หรือสิ่งเป็นเป้าหมาย มักจะอาศัยการกล่าวโทษในที่สาธารณะหรือการให้ความสนใจที่มากเกินไป และการกระทำเหล่านั้น มักจะมาในนามของความยุติธรรม ความเป็นระเบียบเรียบร้อย หรือความปลอดภัย (Loveluck, 2020, p. 213)

ศาลเตี้ยออนไลน์

นักรัฐศาสตร์จำนวนไม่น้อยเชื่อว่า ศาลเตี้ยออนไลน์เป็นการแสดงออกถึงพลังของกลุ่มคนที่มักเป็นความรุนแรงเชิงสัญลักษณ์ เพื่อก่อให้เกิดความเป็ระเบียบเรียบร้อย ด้วยการระวางโทษ โดยปราศจากวิถีทางของกฎหมายที่มีอยู่ ซึ่งถูกเรียกว่า “การสถาปนาความรุนแรง (Establishment violence)” หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ “เป็นการปกครองของประชาชน (Rule of the people) มีอำนาจเหนือกว่าการปกครองของกฎหมาย (Rule of the law)” หมายถึงอำนาจหน้าที่ของรัฐในบางกรณีถูกลดทอนลง เนื่องจากกลุ่มคนที่ตระหนักถึงสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคม (Concerned citizens) มีอำนาจมากขึ้น และพร้อมที่จะเข้ามาดำเนินการแทน ศาลเตี้ยออนไลน์จึงเปรียบเสมือนการควบคุมทางสังคม (Social control) แบบไม่เป็นทางการ (Informal) ที่มีประสิทธิภาพและทรงพลัง ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความท้าทายต่อสถาบันต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นสื่อมวลชนและกระบวนการยุติธรรม เนื่องจากบางกรณียังเป็นการเปิดเผยข้อบกพร่องของสถาบันเหล่านี้อีกด้วย (Loveluck, 2020, pp. 235-236)

คำจำกัดความศาลเตี้ยออนไลน์

แดเนียล ทร็อทเทียร์ (Daniel Trottier, 2017) เชื่อว่าศาลเตี้ยออนไลน์คือ “รูปแบบคู่ขนานของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา (A parallel form of

criminal justice)” ที่ทำงานร่วมกับ “การสร้างการมองเห็นให้กลายเป็นอาวุธ (Weaponized visibility)” หมายความว่า “การประณามและทำให้อับอาย (Naming and shaming)” ซึ่งทรีออตเทียร์ได้ให้คำจำกัดความศาลเตี้ยออนไลน์เอาไว้ว่า หมายถึงกระบวนการที่ประชาชนกลุ่มหนึ่งรู้สึกขุ่นเคือง จากกิจกรรมของประชาชนอีกกลุ่มหนึ่ง และตอบสนองผ่านการตอบโต้ที่ประสานงานกันบนสื่อออนไลน์ รวมถึงอุปกรณ์เคลื่อนที่ และแพลตฟอร์มโซเชียลมีเดีย (Trottier, 2017, p. 56)

ด้านอนาสเตเซีย โพลเวล, เกรกอรี สตรัทตัน และ โรบิน คาเมรอน (Anastasia Powell, Gregory Stratton & Robin Cameron, 2018) อธิบายว่าศาลเตี้ย คือ การแสวงหาความยุติธรรมอย่างไม่เป็นทางการ (Informal justice) หมายถึง การกระทำที่ผู้เสียหายอาจดำเนินการในทางสังคม ไม่ว่าจะผ่านเครือข่ายส่วนตัว ศาสนา และชุมชน เพื่อแสวงหาความยุติธรรม ส่วนศาลเตี้ยออนไลน์ก็เช่นเดียวกัน คือ การแสวงหาความยุติธรรมอย่างไม่เป็นทางการผ่านการรับรู้ของผู้คน (Powell, Stratton & Cameron, 2018, pp. 138-163) อย่างไรก็ดี ความท้าทายที่สำคัญของศาลเตี้ยออนไลน์ ก็คือ การตรวจสอบอาชญากรรมและความยุติธรรมผ่านเลนส์เทคโนโลยี เป็นสิ่งที่ไม่สามารถระบุตำแหน่งหรืออาณาเขตของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริงได้ นอกจากนี้ พลเมืองในโลกออนไลน์ที่มีเครือข่ายทั่วโลกนั้น มีความต้องการที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว มีความฉับไวของการรับรู้ข้อมูลและการสื่อสาร พื้นที่ออนไลน์จึงกลายเป็นพื้นที่ไร้กาลเวลา ไม่สามารถย้อนกลับได้ ไม่สามารถวัดค่าได้ และไม่สามารถคาดการณ์ได้ อนาสเตเซีย โพลเวล, เกรกอรี สตรัทตัน และ โรบิน คาเมรอน จึงเสนอคำจำกัดความศาลเตี้ยออนไลน์เอาไว้ว่า คือ รูปแบบหนึ่งของกระบวนการยุติธรรมแบบไม่เป็นทางการ (Informal justice) โดยเป็นการกระทำของสังคมออนไลน์ ที่ตอบสนองต่อเหตุอาชญากรรม ด้วยการสนับสนุนให้เกิดการปฏิบัติด้านความยุติธรรมแบบไม่เป็นทางการ แต่อาจส่งผลทำให้เกิดความยุติธรรม การล่วงละเมิด และความรุนแรงต่อผู้ถูกกล่าวหาจนกลายเป็น “กระบวนการ

ยุติธรรมไวรัล หรือ กระบวนการยุติธรรมที่บอกกันปากต่อปากในโลกออนไลน์ (Viral justice)” (Powell, Stratton & Cameron, 2018, p. 9) ที่มีความเสี่ยงและมีความท้าทายในเรื่องของ “การแทรกแซงกระบวนการยุติธรรม” “การลงโทษที่ไม่ได้สัดส่วน” รวมถึงการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างสังคมกับสื่อกระแสหลักที่ส่งผลทำให้เกิด “การประจานในโลกออนไลน์” (Powell, Stratton & Cameron, 2018, pp. 83-85)

นอกจากนี้ ในงานวิจัยของเบนจามิน เลิฟลัก (Benjamin Loveluck, 2020) มองว่าอินเทอร์เน็ตเปรียบเสมือนพื้นที่สาธารณะที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมและการกระจายอำนาจของผู้ใช้บริการ รวมถึงยังเป็นพื้นที่ที่พลเมืองมีอำนาจอิสระที่จะปกครองตนเองตามครรลองของความเป็นประชาธิปไตย และยังได้รับการยกย่องว่าเป็นชัยชนะของ “การสื่อสารตัวตนสู่มวลชน (Mass self-communication)” แต่ในอีกมุมหนึ่ง อินเทอร์เน็ตก็อาจเป็นสถานที่ที่โกลาหลและการมีส่วนร่วมก็มักจะเป็นปัญหา ซึ่งสิ่งเหล่านี้สามารถเห็นได้จากการใช้ถ้อยคำแสดงความเกลียดชัง การเลือกปฏิบัติ และการล่วงละเมิด ซึ่งสามารถพบได้ในช่องทางออนไลน์อย่างเป็นปกติทั่วไป โดยเลิฟลักเองได้ให้คำจำกัดความศาลเตี้ยออนไลน์เอาไว้ว่า หมายถึง สิ่งที่เกี่ยวข้องกับการกระทำทางออนไลน์ทั้งหลายไม่ว่าจะเป็นการเฝ้าระวัง การยับยั้ง หรือการลงโทษบุคคล องค์กร หรือสิ่งที่เป็นเป้าหมายซึ่งมักจะอาศัยการกล่าวโทษในที่สาธารณะหรือการให้ความสนใจที่มากเกินไป และการกระทำเหล่านั้นมักจะมาในนามของความยุติธรรม ความเป็นระเบียบเรียบร้อย หรือความปลอดภัย (Loveluck, 2020, p. 213)

ท้ายที่สุดแล้วผู้เขียนมองว่า ศาลเตี้ยออนไลน์จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อผู้คนให้ความสำคัญกับสังคมในโลกเสมือน และรู้สึกว่าการไกลของกระบวนการยุติธรรมที่มีอยู่ไม่เพียงพอหรือล่าช้า รวมถึงสื่อมวลชนก็มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการสร้างการรับรู้และทำให้สถานการณ์ศาลเตี้ยออนไลน์มีความเข้มข้นมากขึ้น ซึ่งการให้คำจำกัดความศาลเตี้ยออนไลน์นั้นมีหัวใจสำคัญ ก็คือ เป็นการกระทำของกลุ่มคนในโลกออนไลน์ เป็นการกระทำที่เกิดจากความรู้สึกหรือ

อารมณ์ร่วมที่มีต่อสถานการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม เพื่อตอบสนองต่อเหตุการณ์เหล่านั้น โดยไม่ต้องพึ่งกระบวนการยุติธรรม ซึ่งผู้เขียนเองมองไปข้างหน้าว่ามีความท้าทายอย่างยิ่งในการนำศาลเตี้ยออนไลน์มาใช้เพื่อตรวจสอบและควบคุมกระบวนการยุติธรรมแบบไม่เป็นทางการได้ ผู้เขียนจึงขอเสนอคำจำกัดความศาลเตี้ยออนไลน์เอาไว้ว่า หมายถึง “พฤติกรรมรวมหมู่ในโลกออนไลน์ ที่ก่อตัวขึ้นจากพื้นที่ทางอารมณ์จนกลายเป็นความรุนแรงที่มองไม่เห็นในลักษณะของความรุนแรงเชิงสัญลักษณ์หรือความรุนแรงเชิงวัฒนธรรม เพื่อตอบสนองต่อเหตุอาชญากรรมและการละเมิดบรรทัดฐานของสังคม ด้วยวิธีการปักธง การสืบทอด การไล่ล่า และระบบการปล่อยข่าว ผ่านสื่อโซเชียลมีเดีย อันมีเป้าหมายเพื่อควบคุมสังคม จัดระเบียบสังคม ควบคุมอาชญากรรมและลงโทษ”

รูปแบบและประเภทของศาลเตี้ยออนไลน์

การศึกษาศาลเตี้ยออนไลน์เริ่มเกิดขึ้นได้ไม่นาน แต่มีประเด็นที่น่าสนใจไม่น้อย โดยเฉพาะการศึกษาวิจัยของเฟรอาเคอ ไรชล์ (Frauke Reichl, 2019) ที่ได้แบ่งศาลเตี้ยออนไลน์ไว้เป็น 3 ประเภท คือ

- 1) ความผิดเกิดขึ้นในชีวิตจริงแต่ถูกประณามในโลกออนไลน์ (Real-life offences attracting online opprobrium) เช่นกรณีของผู้หญิงเกาหลีใต้ที่ปฏิเสธที่จะทำความสะอาดหลังจากที่สุนัขของเธอถ่ายอุจจาระบนพื้นรถไฟใต้ดิน มีผู้เดินทางคนหนึ่งได้ถ่ายรูปและอัปโหลดขึ้นบนเว็บไซต์ ภายในไม่กี่ชั่วโมงหลังจากนั้น ภาพถูกแพร่ขยายออกไป และเธอก็ถูกเรียกว่า “สาวขี้หมา (Dog poop girl, Dog shit girl)” ผู้คนก็เริ่มหาข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับตัวเธอ เหล่าผู้กระทำความผิดออนไลน์ได้เปิดเผยตัวตนของเธอ อดีตของเธอ รวมไปถึงข้อมูลเกี่ยวกับเพื่อนและครอบครัวของเธอ (Dennis, 2008, p. 351) สุดท้ายแล้วผู้หญิงคนดังกล่าวต้องออกมาโพสต์คำขอโทษรวมทั้งเธอมีความคิดถึงขั้นที่จะฆ่าตัวตายอีกด้วย

2) ความผิดเกิดขึ้นในโลกออนไลน์และถูกประณามในโลกออนไลน์ (Online offences attracting online opprobrium) กรณีของ “อแมนดา ทอดด์ (Amanda Todd)” เป็นตัวอย่างที่น่าเศร้า โดยเป็นเรื่องราวของเด็กสาวที่มีชื่อว่า อแมนดา ทอดด์ วัย 12 ปี เธอถูกคนแปลกหน้าหลอกให้เปิดสื่อออนไลน์เพื่อโชว์หน้าอกผ่านทางเว็บแคม หนึ่งปีต่อมา เธอได้รับข้อความจากผู้ชายคนนั้น ช่มชู้ว่าจะเปิดโปงภาพเปลือยของเธอ หากเธอไม่แสดงพฤติกรรมทางเพศให้เขาดู หลังจากเธอปฏิเสธ รูปภาพของเธอก็ถูกส่งไปยังครอบครัวและเพื่อนๆ เธอตกเป็นเหยื่อของการกลั่นแกล้งทางไซเบอร์ (Cyber bullying) และการกลั่นแกล้งในโรงเรียน จนกลายเป็นโรคซึมเศร้า และท้ายที่สุดเธอฆ่าตัวตายด้วยวัยเพียง 15 ปี สิ่งตามมาหลังการเสียชีวิตของเธอก็คือ “ศาลเตี้ยออนไลน์” โดยมีผู้ไม่ประสงค์ออกนาม (Anonymous) ได้ปักธง (Flagging) ไปที่ผู้ชายที่เป็นต้นเหตุ นำมาซึ่งการสืบสวนในโลกออนไลน์จนมีการเปิดเผยชื่อของผู้กระทำความผิด ซึ่งก็คือชายชาวต่างชาติคนหนึ่ง และชายคนดังกล่าวถูกตัดสินจำคุกเกือบ 11 ปี เมื่อ ค.ศ. 2017 ในกรณีนี้การก่ออาชญากรรมในโลกออนไลน์เกิดขึ้นกับเด็กผู้หญิงคนหนึ่ง แต่ตามมาด้วยการลงโทษทางออนไลน์ต่อผู้กระทำความผิดด้วยการเปิดเผยชื่อและทำให้อับอาย (Naming and shaming) กรณีนี้จึงแสดงให้เห็นแง่มุมทางวิชาการที่น่าสนใจอย่างมาก ยกตัวอย่างเช่นงานวิจัยของทรีอทิเยร์ ที่มองว่าการกลั่นแกล้งทางไซเบอร์และศาลเตี้ยออนไลน์ มีแนวคิดที่คล้ายคลึงกัน เนื่องจากทั้ง 2 รูปแบบนี้ เป็นการกดขี่ข่มเหงทางออนไลน์ แต่ทั้งสองสิ่งที่ทำให้ทั้ง 2 อย่างมีความแตกต่างกันคือ “ศาลเตี้ยออนไลน์สามารถตอบสนองต่อการตกเป็นเหยื่อของการกลั่นแกล้งทางไซเบอร์ได้” (Trottier, 2017, p. 62) ซึ่งจากเหตุการณ์นี้จะเห็นได้ว่า หากผู้ไม่ประสงค์ออกนามในโลกออนไลน์ ให้ข้อมูลกับตำรวจ แทนการเผยแพร่ข้อมูลทางออนไลน์ ตำรวจก็อาจเริ่มดำเนินการตามกระบวนการทางกฎหมายได้โดยทันที แต่ผู้ไม่ประสงค์ออกนามเลือกที่จะนำไปสู่ข้อสรุป ตัดสิน และลงโทษชายคนนั้น ด้วยการทำให้อับอายในที่สาธารณะควบคู่ไปด้วย (Reichl, 2019, pp. 124-125)

3) คดีอาชญากรรมที่เกิดขึ้นในชีวิตจริงแต่ถูกสืบสวนในโลกออนไลน์ (Real-life crime being investigated online) มีตัวอย่างที่น่าสนใจ ก็คือ เหตุระเบิดบอสตันมาราธอน (Boston Marathon) เมื่อวันที่ 15 เมษายน ค.ศ. 2013 ทำให้มีผู้เสียชีวิต 3 ราย และบาดเจ็บ 264 ราย เหตุการณ์นี้ตามมาด้วยการสืบสวนและการไล่ล่าที่ใหญ่และครอบคลุมที่สุดครั้งหนึ่งในประวัติศาสตร์ของสหรัฐอเมริกา การค้นหาผู้ก่อเหตุนาน 4 วันได้สิ้นสุดลง โดยก่อเหตุผู้เสียชีวิต 1 คน และอีก 1 คนถูกจับกุมและถูกตัดสินประหารชีวิตในปี ค.ศ. 2015 ซึ่งก็คือสองพี่น้อง ทาเมอร์ลัน ชาร์นาเยฟ (Tamerlan Tsarnaev) อายุ 26 ปี และ โจฮาร์ ชาร์นาเยฟ (Dzhokhar Tsarnaev) อายุ 19 ปี โดยนายโจฮาร์ถูกดำเนินคดี ส่วนนายทาเมอร์ลันเสียชีวิตเนื่องจากยิงต่อสู้กับเจ้าหน้าที่ และถูกน้องชายขับรถทับระหว่างหลบหนี (ข่าวสด, 2564) อย่างไรก็ตาม กระบวนการค้นหาผู้ก่อเหตุ มีชุมชนออนไลน์ขนาดใหญ่ได้เข้าร่วมในการสืบสวนครั้งนี้ด้วย โดยนักสืบโซเซียลช่วยรวบรวมข้อมูลเพื่อช่วยเหลือตำรวจในการสืบสวนคดี โดยมีการวิเคราะห์จากหัวข้อสนทนาในเว็บไซต์ที่โด่งดังที่มีชื่อว่า “เร็ดดิต (Reddit)” มีผู้คนเข้าไปให้ข้อมูลและร่วมแสดงความคิดเห็นในเว็บไซต์ดังกล่าวเป็นจำนวนมาก โดยส่วนใหญ่เป็นผู้ที่มีทักษะและความเชี่ยวชาญในแต่ละด้าน จนทำให้สำนักงานสอบสวนกลาง (Federal Bureau of Investigation, FBI) ได้เข้าไปขอความร่วมมือกับชุมชนในโลกออนไลน์ด้วย การขอแบ่งปันภาพและวิดีโอ แต่ในทางกลับกันเร็ดดิตกลายเป็นปัญหา เนื่องจากมีการระบุตัวผู้ต้องสงสัยผิดคน “ซาลาห์ บาร์ฮูม (Salah Barhoum)” วัย 17 ปี ถูกแท็ก (Tag) รูปภาพทางออนไลน์ ซึ่งเผยแพร่ไปทั่วโซเซียลมีเดีย และต่อมาถึงขนาดถูกเผยแพร่โดยสื่อมวลชนอย่างเดอะ นิวยอร์ก पोส (The New York Post) ส่วนผู้ต้องสงสัยอีกคนที่ถูกกล่าวหา คือ “สุนิล ตริพาठी (Sunil Tripathi)” ส่งผลให้มารดาของเขาได้รับข้อความข่มขู่ แต่ต่อมาปรากฏว่าเป็นข้อมูลที่ผิดพลาด เนื่องจากเขาได้ฆ่าตัวตายไปแล้วก่อนที่จะมีการเกิดเหตุระเบิดขึ้น และยังมีกระชู้อื่นๆที่มีข้อมูลที่ทำให้เข้าใจผิดมากมายเกี่ยวกับพฤติกรรมของผู้ต้องสงสัย

(Nhan, Huey & Broll, 2017, p. 341) ซึ่งหลังจากเหตุการณ์นี้ ศาลเตี้ยออนไลน์ได้ถูกกล่าวถึงอย่างกว้างขวางในสื่อ และมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับสถานการณ์ดังกล่าวในเชิงวิชาการมากยิ่งขึ้น (Reichl, 2019, pp. 122-130)

อีกด้านหนึ่งเบนจามิน เลิฟลัก (Benjamin Loveluck, 2020) ได้เสนอรูปแบบศาลเตี้ยออนไลน์ตามระดับความรุนแรง จากน้อยไปหามาก 4 รูปแบบ คือ 1) การปักธง (Flagging) ซึ่งมักจะเป็นกรณีที่มีความรุนแรงต่ำ โดยเป็นการใช้โซเชียลมีเดียเพื่อเตือนการกระทำที่ผิดศีลธรรม ละเมิดบรรทัดฐานทางสังคม ซึ่งมักจะอยู่ในรูปแบบของการทำให้อับอาย (Shaming) และการติดแฮชแทค (Hashtag) 2) การสืบสวน (Investigating) เป็นการค้นหาเพื่อระบุตัวตนของผู้ต้องสงสัย 3) การไล่ล่า (Hounding) เป็นการตีตราในโลกออนไลน์ที่ไม่ใช่เพียงแค่มุ่งเจตนาเพื่อการลงโทษเท่านั้น แต่ยังเป็นการระดมพลเพื่อให้เกิดความรู้สึกขุ่นเคืองร่วมกัน และพุ่งเป้าไปยังเป้าหมาย ส่วนใหญ่เกี่ยวกับการประจานและทำให้เกิดความอับอาย (Naming and shaming) เช่น การกลั่นแกล้งในโลกออนไลน์ (Online bullying) รวมถึงการเกิดปรากฏการณ์การนำข้อมูลระบุตัวตนของบุคคลอื่นไปเผยแพร่บนพื้นที่ออนไลน์ โดยมีเจตนาให้เจ้าของข้อมูลถูกคุกคามและได้รับความเสียหายหรือที่เรียกว่า “Doxing” และ 4) ระบบการปล่อยข่าว (Organized leaking) เป็นการรั่วไหลของข้อมูล โดยมีเป้าหมายหลักคือสถาบันหรือองค์กรที่มีโครงสร้างระดับสูง เพื่อเปิดเผยข้อมูลลับ เพื่อประณามและลงโทษ ต้นแบบของศาลเตี้ยออนไลน์ประเภทนี้ก็คือ “วิกิลีกส์ (WikiLeaks)” ซึ่งเป็นผู้คิดค้นและจัดตั้งระบบที่มุ่งเปิดเผยข้อมูลมหาศาล โดยไม่ต้องเปิดเผยตัวตนของผู้ให้ข้อมูล ซึ่งวิกิลีกส์พยายามนำเสนอแนวคิดเรื่องความโปร่งใส ด้วยเชื่อว่าจะสามารถช่วยป้องกันพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมหรือผิดจรรยาบรรณของสถาบันหรือองค์กรได้ (Loveluck, 2020, pp. 217-235) ผู้เขียนพบว่า จากการแบ่งประเภทและรูปแบบที่ว่านี้ ทำให้เชื่อได้ว่า ศาลเตี้ยออนไลน์เปรียบเสมือน “ร่มคันใหญ่” ที่ครอบคลุมความหมายไปถึงการกระทำมากมายในโลกออนไลน์ ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อผู้คนให้

ความสำคัญกับโลกออนไลน์ และรู้สึกว่าการไกลของกระบวนการยุติธรรมที่มีอยู่ ไม่เพียงพอหรือล่าช้า รวมถึงสื่อมวลชนก็มีบทบาทสำคัญในการสร้างการรับรู้ และทำให้ศาลเตี้ยออนไลน์มีความเข้มแข็งมากยิ่งขึ้น

แม้ว่าจะมีความพยายามแบ่งประเภทและรูปแบบศาลเตี้ยออนไลน์ ดังกล่าว แต่ผู้เขียนพบว่าสถานการณ์ส่วนใหญ่ที่เกิดขึ้นในโลกออนไลน์มักจะมี ความทับซ้อนกันในหลายระดับ หรือเปลี่ยนจากระดับหนึ่งไปยังอีกระดับหนึ่ง ไม่สามารถแบ่งแยกได้อย่างเบ็ดเสร็จเด็ดขาด เช่น กรณี “วัฒนธรรม การคว่ำบาตร (Cancel culture)” ที่เกิดขึ้นในสหรัฐอเมริกา ซึ่งเป็นการตอบโต้ ทางโซเชียลมีเดียโดยเป็นลักษณะของการรวมกลุ่มกันของคนในโลกออนไลน์ เพื่อตอบสนองต่อพฤติกรรม หรือการแสดงความคิดเห็นที่ไม่ถูกต้องและ ไม่เหมาะสมด้วยวิธีการยกเลิกการสนับสนุน (Cancel) รวมถึงคว่ำบาตร (Boycott) บุคคลเหล่านั้น (Merriam-Webster, 2020) บุคคลสาธารณะที่ได้รับ ผลกระทบและถูกกล่าวถึงอย่างมากเมื่อ ค.ศ. 2020 คือ “เจ เค โรลลิง (J.K. Rowling)” นักเขียนชาวอังกฤษชื่อดัง เจ้าของบทประพันธ์ขายดี “แฮร์รี่ พอตเตอร์ (Harry Potter)” ที่ออกมาแสดงความคิดเห็นในลักษณะของ การไม่เปิดรับคนข้ามเพศให้มาเป็นส่วนหนึ่งของผู้หญิง คนจำนวนมากจึงออกมา ปักธง สืบสวน และลงโทษเธอด้วยการคว่ำบาตร ถึงแม้ว่าเธออาจจะไม่ได้รับ ผลกระทบทางด้านรายได้ แต่ย่อมส่งผลกระทบต่อสภาพจิตใจ และเหตุการณ์ ที่เกิดขึ้นกับเธอนี้จะยังปรากฏอยู่ในโลกออนไลน์ไปตลอด อีกด้านหนึ่ง บุคคล ธรรมดาก็มีโอกาสเผชิญกับวัฒนธรรมการคว่ำบาตรด้วยเช่นเดียวกัน เช่น เมื่อ ค.ศ. 2013 ซึ่งขณะนั้นยังไม่มีคำว่า “Cancel culture” เกิดขึ้น แต่สะท้อนให้ เห็นถึงความทรงพลังของโซเชียลมีเดีย คือ กรณี “จัสติน แซ็กโก (Justin Sacco)” พนักงานบริษัทธรรมดาคนหนึ่ง ทวิตข้อความในทวิตเตอร์ส่วนตัวว่า “กำลังจะไปแอฟริกา หวังว่าฉันจะไม่ติดเอดส์ พุดเล่นนะ ก็ฉันเป็นคนขาวนี่ (Going to Africa. Hope I don't get AIDS. Just kidding. I'm white!)” หลังจากนั้นเธอปิดโทรศัพท์มือถือทิ้งระหว่างเดินทางและตื่นขึ้นมาอีกทีหลังจาก

ผ่านไปประมาณครึ่งวัน กลายเป็นว่า สิ่งที่เธอวิต ติดเทรทวิตเตอร์อันดับหนึ่ง คนในโลกออนไลน์ตามล่าเธอ เพื่อหาว่าเธอคือใคร ทำงานอยู่ที่ไหน จนสุดท้าย เธอถูกไล่ออกจากงาน และเรื่องของเธอก็ยังคงถูกพูดถึงอยู่ในโลกออนไลน์มา จนถึงทุกวันนี้ (Smallridge & Philip, 2020, p. 1312)

ประเทศไทยเองก็เกิดกรณีที่คล้ายกัน ซึ่งก็คือ กรณี “ทัวร์ลง” คำนี้ ถือเป็นศัพท์แสลงที่ไม่ได้มีการบัญญัติไว้ในพจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน แต่จากการค้นคว้าหาความหมายในโลกออนไลน์ ตามพจนานุกรมศัพท์ทันสมัย หรือพจนานุกรมศัพท์แสลงได้ พบว่า “การโดนตำหรือโดนถล่ม” (Slang.in.th, 2019) ทัวร์ลงมักเกิดขึ้นกับบุคคลสาธารณะ ที่มีการโพสข้อความในโลกออนไลน์ หรือมีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม เช่นกรณีพิธีกรและนักแสดงสตรีข้ามเพศชื่อดัง ที่ถูกป๊อคง สืบสวนข้อมูลส่วนตัว และท้ายที่สุดพิธีกรคนนี้ก็ถูกลงโทษด้วยการโดน ยกเลิกงานพิธีกรหลายรายการ เนื่องจากได้โพสข้อความลงในอินสตาแกรมต่อ กรณีที่มีนักเรียนชูสามนิ้วและผูกโบขาวว่า “นอนแหก...อยู่บ้านไป ไม่ต้องมา เรียน เด็ก...” (ผู้จัดการออนไลน์, 2563) ส่วนบุคคลธรรมดาก็มีโอกาสโดน ทัวร์ลง ได้เช่นกัน อย่างกรณีมีผู้ใช้เฟซบุ๊กรายหนึ่งได้ประกาศตามหาแมวชื่อ “เจ้าสัว” สายพันธุ์อเมริกันช็อตแฮร์ หลังหลุดออกจากบ้านในพื้นที่ อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เพื่อนบ้านได้ช่วยแจ้งกู้ภัย แต่เจ้าหน้าที่ กู้ภัยกลับจับแมวใส่กระสอบและนำไปปล่อยในป่า ทำให้แมวตัวดังกล่าวตาย อย่างน่าเวทนา สุดท้ายกู้ภัยคนดังกล่าวถูกป๊อคง ถูกสืบสวนข้อมูลส่วนตัว และ กู้ภัยคนนี้ก็ถูกแจ้งความดำเนินคดี สุดท้ายต้องออกมาขอโทษสังคมจนนำไปสู่ การถูกพักงาน เป็นต้น จะเห็นได้ว่ารูปแบบของวัฒนธรรมการคว่ำบาตรใน สหรัฐอเมริกา และ ทัวร์ลงในประเทศไทยมีความคล้ายคลึงกัน คือเป็นสถานการณ์ ที่ทับซ้อนกันหลายระดับ ที่มีตั้งแต่การป๊อคง การสืบสวน และการไล่ล่า

แต่หากพิจารณาให้ลึกลงไปกว่านั้น ผู้เขียนพบว่าศาลเตี้ยออนไลน์ในประเทศไทย มิได้เพิ่งเกิดขึ้นจากกระแสทัวร์ลง แต่ได้เกิดขึ้นในสังคมไทยมา อย่างยาวนาน แต่อาจไม่ได้มีการตระหนักถึงว่าสิ่งที่เกิดขึ้นนั้นคือศาลเตี้ย

ออนไลน์ประเภทคดีอาชญากรรมที่เกิดขึ้นในชีวิตจริงแต่ถูกสืบสวนในโลกออนไลน์ เช่น คดีดังที่ต้องย้อนกลับไป เมื่อวันที่ 27 ธันวาคม พ.ศ. 2553 เกิดอุบัติเหตุบนทางยกระดับอุดรธานี รถเก๋งพุ่งชนรถตู้สายมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์วิ่งสีด ไปยังอนุสาวรีย์ชัยสมรภูมิ ทำให้รถตู้พลิกคว่ำไปชนขอบทางและกระแทกเข้ากับเสาไฟฟ้า ผู้โดยสารกระเด็นออกนอกตัวรถและตกจากทางด่วน โดยมีผู้เสียชีวิตในที่เกิดเหตุทันที 8 ศพ ได้รับบาดเจ็บ 6 คน และมี 1 คนที่ไปเสียชีวิตที่โรงพยาบาล รวมแล้ว 9 ศพ โดยผู้ขับรถเก๋งที่ก่อเหตุคือเด็กหญิงที่มีอายุเพียง 16 ปี 6 เดือน ยังไม่ถึงเกณฑ์ที่จะทำใบขับขี่ จนกลายเป็นที่มาของกระแสโซเชียลที่ทำให้นักสืบโซเชียลพากันขุดคุ้ยทุกแง่มุมที่เกิดขึ้นในคดีนี้ รวมถึงมีการติดตามและตั้งฉายาให้ผู้ก่อเหตุอีกด้วย (The Matter, 2019) หลังจากนั้น ยังมีอีกหลายคดีที่เกิดจากเตี้ยออนไลน์ประเภทคดีอาชญากรรมที่เกิดขึ้นในชีวิตจริงแต่ถูกสืบสวนในโลกออนไลน์ ไม่ว่าจะเป็น คดีการเสียชีวิตของนักท่องเที่ยวชาวอังกฤษที่เกาะเต่า จังหวัดสุราษฎร์ธานี พ.ศ. 2557 คดีการเสียชีวิตของพริตตี้สาว “ลัลลาเบล” พ.ศ. 2562 คดีการเสียชีวิตของ “น้องชมพู” ที่จังหวัดมุกดาหาร พ.ศ. 2563 และคดีการเสียชีวิตของนางเอกสาวชื่อดัง “แตงโม นิดา” พ.ศ. 2565 เป็นต้น

จากความพยายามในการทำความเข้าใจศาลเตี้ยและศาลเตี้ยออนไลน์ตามที่กล่าวไปข้างต้น แดเนียล ทร็อทเทียร์ (Daniel Trottier, 2017) จึงเสนอว่า สามารถเปรียบเทียบคุณสมบัติหลักของศาลเตี้ยกับศาลเตี้ยออนไลน์ได้ ดังนี้ ประการแรก ศาลเตี้ยต้องมียุทธศาสตร์ของการวางแผนและการไตร่ตรองล่วงหน้า การป้องกันตัวเองแบบปัจจุบันทันด่วนอาจไม่ถือว่าเป็นศาลเตี้ย แต่การป้องกันตัวเองแบบปัจจุบันทันด่วนถือเป็นคุณลักษณะหนึ่งของศาลเตี้ยออนไลน์ ประการที่สอง ศาลเตี้ยต้องเป็นลักษณะที่ดำเนินการโดยประชาชนด้วยความสมัครใจ แยกออกจากการกระทำของรัฐและองค์กร แต่การกระทำของศาลเตี้ยออนไลน์อาจเป็นไปได้ที่มีความเชื่อมโยงกับการกระทำของรัฐและองค์กร ประการที่สาม ศาลเตี้ยเป็นรูปแบบหนึ่งของการเป็นพลเมืองอิสระโดย

ประชาชนมีส่วนร่วมในการปกป้องตนเองภายในอาณาเขตที่กำหนด แต่ศาลเตี้ยออนไลน์เป็นการสร้างขอบเขตใหม่ ขยายอาณาเขตไปได้กว้างไกล โดยอาศัยสื่อโซเชียลมีเดียในโลกออนไลน์ ประการที่สี่ ศาลเตี้ยเกี่ยวข้องกับการใช้กำลัง แต่ศาลเตี้ยออนไลน์อาจนำไปสู่ความรุนแรงในมุมที่แตกต่างกัน ซึ่งอาจเป็นความรุนแรงทางวัฒนธรรม โดยใช้การมองเห็นเป็นอาวุธ (Visibility as a weapon) ประการที่ห้า ศาลเตี้ยต้องมีแรงจูงใจเพื่อตอบสนองต่อเหตุอาชญากรรมหรือการเบียดเบียนทางสังคม แต่ศาลเตี้ยออนไลน์มีแนวทางปฏิบัติที่มีความซับซ้อนมากขึ้น ซึ่งเป็นการผสมผสานระหว่างบรรทัดฐานทางสังคม และการแบ่งปันข้อมูลที่แสดงบนสื่อโซเชียลมีเดียในโลกออนไลน์ ประการที่หก ศาลเตี้ยเป็นเรื่องเฉพาะตัวและทำหน้าที่ในการรักษาความปลอดภัยส่วนบุคคลและส่วนรวม ด้านศาลเตี้ยออนไลน์ถูกตั้งคำถามว่าจะมีขอบเขตเพียงใดเนื่องจากมิได้เป็นเพียงเรื่องเฉพาะตัว แต่เป็นการใช้สื่อโซเชียลมีเดีย เพื่อเพิ่มช่องทางการมองเห็นต่อเหตุการณ์นั้น (Trottier, 2017, pp. 56-59) โดยสรุปได้ในตารางดังต่อไปนี้

ตารางที่ 1

เปรียบเทียบคุณสมบัติหลักของศาลเตี้ยและศาลเตี้ยออนไลน์

ศาลเตี้ย (Vigilantism)	ศาลเตี้ยออนไลน์ (Online vigilantism)
มีระดับของการวางแผนและการไตร่ตรองล่วงหน้า	มีระดับของการวางแผนและการไตร่ตรองล่วงหน้าและอาจเป็นการป้องกันตัวเองแบบปัจจุบันทันด่วนด้วย
ดำเนินการโดยประชาชนด้วยความสมัครใจแยกออกจากการกระทำของรัฐและองค์กร	ดำเนินการโดยประชาชนด้วยความสมัครใจแต่เป็นไปได้ที่จะมีความเชื่อมโยงกับการกระทำของรัฐและองค์กร
เป็นพลเมืองอิสระ ประชาชนมีส่วนร่วมในการปกป้องตนเองภายในพื้นที่ที่กำหนด	เป็นพลเมืองอิสระ แต่สามารถสร้างขอบเขตใหม่และขยายอาณาเขตไปได้กว้างไกล
เกี่ยวข้องกับการใช้กำลังและเป็นรูปธรรม	ใช้การมองเห็นเป็นอาวุธ
มีแรงจูงใจเพื่อตอบสนองต่อเหตุอาชญากรรมหรือการเบียดเบียนทางสังคม	ผสมผสานระหว่างบรรทัดฐานทางสังคมและการแบ่งปันข้อมูลที่แสดงบนสื่อโซเชียลมีเดีย
เป็นเรื่องเฉพาะตัวและทำหน้าที่ในการรักษาความปลอดภัยส่วนบุคคลและส่วนรวม	เป็นการใช้โซเชียลมีเดียเพื่อเพิ่มช่องทางการมองเห็นต่อเหตุการณ์ต่างๆ

ที่มา: Trottier, 2017, p. 59.

อย่างไรก็ดี ผู้เขียนพบว่างานวิจัยที่เกี่ยวกับศาลเตี้ยและศาลเตี้ยออนไลน์มักจะมี 3 แนวคิดหลักในเชิงมหภาค (Macro-Level) มาเกี่ยวข้องอยู่เสมอ นั่นก็คือ “ความรุนแรง (Violence)” “อำนาจ (Power)” และ “ความขัดแย้ง (Conflict)” ซึ่งสามารถอธิบายได้ดังนี้

ศาลเตี้ยออนไลน์และความรุนแรง

งานวิจัยของ โจฮาน กัลตุง (Johan Galtung, 1969) ถือเป็นรากฐานสำคัญของการศึกษาเรื่องความรุนแรง เสนอว่าความรุนแรงสามารถแบ่งได้เป็น 3 ประเภท เรียกว่า “สามเหลี่ยมความรุนแรง (Galtung’s violence triangle)” โดยความรุนแรงทั้ง 3 ประเภทนี้ต้องพึ่งพาอาศัยกัน สามารถถ่ายทอด และมีอิทธิพลต่อกันได้ ดังต่อไปนี้

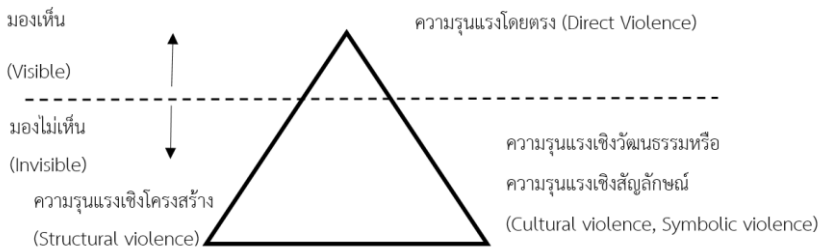
1) ความรุนแรงโดยตรง (Direct violence) หมายถึง สถานการณ์ที่ปรากฏให้เห็นอย่างชัดเจน เนื่องจากมีร่องรอยความบาดเจ็บปรากฏให้เห็นบนร่างกาย ไปจนถึงความสูญเสียต่อชีวิตและทรัพย์สิน เช่น การกระทำที่ทารุณโหดร้าย การทำร้ายร่างกาย และเหตุฆาตกรรม อย่างไรก็ตาม ความรุนแรงโดยตรงอาจหมายถึงความรวมถึงการกระทำที่ไม่ได้ก่อให้เกิดการบาดเจ็บทางร่างกายหรือทำให้เสียชีวิต แต่กระทบต่อความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ ยกตัวอย่างเช่น การปิดล้อมพื้นที่หรือการห้ามการติดต่อแลกเปลี่ยนทางการค้าระหว่างประเทศที่ส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของผู้คน และการบังคับปลูกฝังระบบความเชื่อและวิถีชีวิตให้กับกลุ่มวัฒนธรรมรองโดยกลุ่มที่เป็นวัฒนธรรมหลัก อันส่งผลไปถึงการดำรงอัตลักษณ์ของคนในกลุ่มวัฒนธรรมรองก็อาจถือว่าเป็นความรุนแรงทางตรงได้เช่นเดียวกัน

2) ความรุนแรงเชิงโครงสร้าง (Structural violence) หมายถึง โครงสร้างของสังคมทำให้เกิดความเสียเปรียบและได้เปรียบของผู้ที่อยู่ในตำแหน่งที่ต่างกัน คนที่มีอำนาจมากกว่าอาจเอารัดเอาเปรียบคนที่อำนาจน้อยกว่า และนี่ก็คือสิ่งที่ส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของคนที่เสียเปรียบทางโครงสร้างของสังคม ทำให้ได้รับความเดือดร้อน ยากจน อดอยาก ขาดแคลนอาหาร ยารักษาโรคและบริการด้านสุขภาพที่จำเป็น ปัญหาเหล่านี้นอกจากส่งผลกระทบต่อร่างกายแล้ว ยังมีส่งผลต่อจิตใจและจิตวิญญาณของผู้คนในสังคม ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงภาพของความรุนแรงเชิงโครงสร้าง ความแตกต่างระหว่างคนจนคนรวย ระหว่างชุมชนเมืองกับชุมชนชนบท และสังคมในมิติอื่นๆ ไม่ว่าจะเป็นศาสนา วัฒนธรรม และเพศสภาพ

3) ความรุนแรงเชิงวัฒนธรรมหรือความรุนแรงเชิงสัญลักษณ์ (Cultural violence, Symbolic violence) คือ เกิดจากระบบความเชื่อและความหมายของสังคม พยายามให้คำอธิบายที่ก่อให้เกิดการเอาตัวแปรียบทำให้การทำร้ายร่างกายและจิตใจคนในสังคมกลายเป็นเรื่องที่ยอมรับได้ หรือจำเป็นจะต้องยอมรับ โดยวัฒนธรรมเป็นกรอบความหมายที่ใช้ในการทำ ความเข้าใจตนเองและสังคม ทำให้เกิดแง่มุมที่สะท้อนให้เห็นว่า ความรุนแรงโดยตรงและความรุนแรงเชิงโครงสร้างบางเรื่อง ถือเป็นสิ่งที่ถูกต้องและยอมรับได้ เช่น “การชกมวย” คนทั่วไปอาจเข้าใจว่าการที่คนสองคนต่อสู้กันบนสังเวียนไม่ถือว่าเป็นความรุนแรง แต่เป็นกีฬาที่เป็นที่ยอมรับ และมีผู้คนให้ความสนใจ โดยคนในสังคมก็สามารถนั่งดูการต่อสู้ของนักมวยที่บางครั้งก็ทำให้บาดเจ็บสาหัสได้อย่างไม่สะทกสะท้าน เป็นต้น ดังนั้นจึงเห็นได้ว่าความรุนแรงโดยตรงถูกหล่อเลี้ยงด้วยความรุนแรงเชิงโครงสร้างและความรุนแรงเชิงวัฒนธรรมนั่นเอง (Galtung, 1990, p. 294) ซึ่งสามารถอธิบายได้ตามแผนภาพดังต่อไปนี้

ภาพที่ 1

สามเหลี่ยมความรุนแรงของกัลตุง (Galtung's violence triangle)

ที่มา: Transcend, 2020.

ถ้าถามว่าศาลเตี้ยออนไลน์ คือ ความรุนแรงประเภทใด หากวิเคราะห์ตามกรอบแนวคิดสามเหลี่ยมความรุนแรงของกัลดุงอาจกล่าวได้ว่า ศาลเตี้ยออนไลน์คือความรุนแรงที่มองไม่เห็น ซึ่งก็คือความรุนแรงเชิงวัฒนธรรมหรือความรุนแรงเชิงสัญลักษณ์ โดยเป็นการกระทำความรุนแรงต่อผู้อื่น รวมถึงเป็นการกระทำความรุนแรงในสังคม ผู้ที่ได้รับผลกระทบส่วนใหญ่จะเป็นไปในลักษณะของการถูกทำร้ายความรู้สึก ทำให้อับอาย ด้อยค่า และลดคุณค่าความเป็นมนุษย์ นี่ถือเป็นความรุนแรงต่อจิตใจ แต่คล้ายกับว่าความรุนแรงในลักษณะดังกล่าวนั้นกลายเป็นเรื่องที่คนในสังคมยอมรับได้หรือจำเป็นจะต้องยอมรับ เนื่องจากมองว่าเป็นสิ่งที่สังคมพึงกระทำ เพื่อการตรวจสอบพฤติกรรมของคนในสังคม เพื่อช่วยสืบสวนคดี และเพื่อช่วยลงโทษ โดยไม่ต้องพึ่งกระบวนการยุติธรรม

ศาลเตี้ยออนไลน์และอำนาจ

ผู้เขียนมองว่าศาลเตี้ยออนไลน์ควรวิเคราะห์ภายใต้กรอบแนวคิดเรื่องอำนาจ 2 กรอบ คือ 1) แนวคิดเรื่องอำนาจมิติเดียว (The one dimension view) ของโรเบิร์ต เอ. ดาห์ล (Robert A. Dahl, 1957) 2) อำนาจส่วนตัว (Private power) ของ วิลเลียม ซี. ซัลเบอร์สัน (William C. Culberson, 1990) โดยมีงานวิจัยทางรัฐศาสตร์มากมายที่มองว่า ศาลเตี้ยคือเรื่องของอำนาจ (Power) ซึ่งศาลเตี้ยออนไลน์ ก็คือ ศาลเตี้ยดั้งเดิมที่ขยายขอบเขตไปในโลกออนไลน์ จึงปฏิเสธไม่ได้ว่าศาลเตี้ยออนไลน์ก็เป็นเรื่องที่เชื่อมโยงกับแนวคิดเรื่องอำนาจเช่นเดียวกัน โดยอำนาจมีหลายมิติและหลากหลายรูปแบบ ผู้คนอาจซึมซับและรับรู้ความหมายของอำนาจโดยไม่รู้ตัว จากการใช้ชีวิตประจำวันตามธรรมชาติ คล้ายกับการที่เมื่อเติบโตในวัฒนธรรมใด ก็จะเข้าใจ และปฏิบัติตามวิถีทางของวัฒนธรรมนั้นได้โดยอัตโนมัติ แบทสัน (Bateson, 2021) เสนอว่า ศาลเตี้ยเป็นมากกว่าปฏิบัติการที่มีต่อเหตุอาชญากรรม เนื่องจากศาลเตี้ยนั้นเป็นการใช้อำนาจ (Exercise power) ในลักษณะที่ว่า “A มีอำนาจเหนือ B จนถึงขนาดที่เขา

สามารถสั่งให้ B ทำอะไรบางอย่างได้” และมักเกี่ยวข้องกับ “การบังคับ ชู่เชียน (Coercion)” (Bateson, 2021, p. 923) ซึ่งเป็นไปตามแนวคิดเรื่องอำนาจมิติเดียว (The one dimension view) ของโรเบิร์ต เอ. ดาห์ล (Robert A. Dahl, 1957) ซึ่งเป็นอำนาจในเชิงบังคับผืนใจ (Force) หมายความว่า ผู้มีอำนาจในมิตินี้สามารถบังคับให้ผู้อื่นปฏิบัติตามได้ ถึงแม้ว่าผู้นั้นจะไม่เต็มใจก็ตาม เป็นมิติของอำนาจที่สะท้อนให้เห็นถึงความขัดแย้ง อันมีลักษณะเป็นอำนาจบีบบังคับเฉพาะหน้า จึงทำให้เป็นอำนาจที่ไม่มีประสิทธิภาพและไม่เกิดประสิทธิผลในระยะยาว (จารุวรรณ แก้วมะโน, 2551, น. 346-347) ศาลเตี้ยออนไลน์ก็คือการใช้อำนาจมิติเดียว เป็นไปในเชิงบังคับผืนใจ (Force) ให้ผู้อื่นปฏิบัติตามถึงแม้ว่าผู้นั้นจะไม่เต็มใจก็ตาม อันมีลักษณะเป็นอำนาจบีบบังคับหรือบังคับชู่เชียนเฉพาะหน้า (Coercion) และสะท้อนให้เห็นถึงพื้นฐานเรื่องความขัดแย้ง ซึ่งก็คือ หากมีสิ่งที่ถูกมองว่าไม่ถูกต้องหรือไม่เหมาะสมเกิดขึ้นในสังคม ก็จะนำมาซึ่งความเห็นแย้ง และเกิดการกระทำของกลุ่มศาลเตี้ยออนไลน์ที่ใช้อำนาจผ่านสื่อโซเชียลมีเดียเพื่อบังคับให้ยุติการกระทำนั้น

ในอีกด้านหนึ่งมีงานเขียนของวิลเลียม ซี ซัลเบอร์สัน (William C. Culberson, 1990) ที่มองว่าการศึกษาเรื่องศาลเตี้ยควรศึกษาในแง่มุมมอง “อำนาจส่วนตัว (Private power)” โดยเสนอว่าการรักษาสมดุลทางสังคมมาจากรูปแบบของอำนาจที่ทับซ้อนกัน แต่แตกต่างกัน ประกอบด้วย 3 อำนาจ คือ อำนาจส่วนตัว (Private power) อำนาจทางสังคม (Social power) และ อำนาจทางกฎหมาย (Legal power)

1) อำนาจส่วนตัว (Private power) คือรากฐานของอำนาจในแต่ละรูปแบบ เป็นได้ทั้งในเชิงบวก (Positive) และ เชิงลบ (Negative) ในเชิงบวกก็คือไม่ใช่ความรุนแรง เป็นการสร้างค่านิยมและบรรทัดฐานทางสังคม ทำให้บุคคลบรรลุเป้าหมายที่ต้องการร่วมกัน บรรลุเหตุผลทางศีลธรรมที่คล้ายคลึงกัน และเป็นที่พึงพอใจของคนในสังคม ส่วนในเชิงลบถือเป็นการบีบบังคับนอกเหนือกฎหมาย (Coercive force of extra legalism) เช่น การคัดค้านไปจนถึง

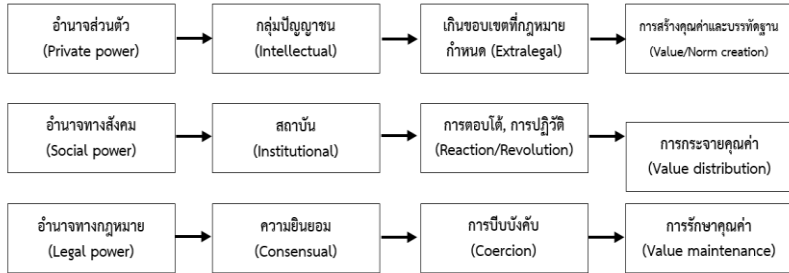
การกระทำของศาลเตี้ย ซึ่งจะถูกนำไปใช้เมื่อผู้ที่มีอำนาจทางกฎหมาย ดำเนินการล่าช้าหรือมีไม่เพียงพอ การกระทำนอกกฎหมายนี้เป็นได้ทั้งเครื่องมือทางกฎหมาย และเป็นโครงสร้างทางสังคม

2) อำนาจทางสังคม (Social power) ประกอบด้วยปัจเจกบุคคลและการรวมกลุ่มของบุคคลตามอำนาจส่วนตัว เป็นได้ทั้งการกระจาย (Distribution) และการกระจายซ้ำ (Redistribution) ของความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน มีบทบาทในการใกล้เคียงข้อขัดแย้งระหว่างบุคคล การขาดการปรับตัวก็จะก่อให้เกิดการกระทำนอกกฎหมาย เพื่อตอบโต้หรือประท้วง และทำให้เกิดการกระจายกำลังการลงโทษหรือความรุนแรง โดยอำนาจทางสังคมเกิดขึ้นและเปลี่ยนแปลงตามคำสั่งของอำนาจส่วนตัว

3) อำนาจทางกฎหมาย (Legal power) คือ ฉันทามติของบุคคลและสถาบันทางสังคม เพื่อจัดระเบียบและรักษาโครงสร้างทางสังคม โดยเป็นการบีบบังคับ (Coercion) ด้วยบทบัญญัติทางกฎหมาย ผ่านอำนาจทางกฎหมาย ซึ่งองค์ประกอบของการบีบบังคับของอำนาจทางกฎหมายที่ว่านี้ คือ ความชอบธรรมจากฉันทามติทางศีลธรรม แต่อาจจะได้มาจากกระบวนการนอกกฎหมายรวมถึงอำนาจส่วนตัวและอำนาจทางสังคมได้อีกด้วย (Culberson, 1990, pp. 25-27) ซึ่งสามารถสรุปได้ตามแผนภาพดังต่อไปนี้

ภาพที่ 2

รูปแบบอำนาจของซัลเบอร์สัน

ที่มา: Culberson, 1990, p. 27.

ซัลเบอร์สันจึงเสนอว่าศาลเตี้ยคืออำนาจส่วนตัวที่มีทั้งเชิงบวกและเชิงลบ เป็นการสร้างค่านิยมและบรรทัดฐานทางสังคมเพื่อให้เป็นไปอย่างถูกต้องด้วยการบีบบังคับ เกินขอบเขตที่กฎหมายกำหนด ซึ่งหมายถึงการบีบบังคับโดยที่ไม่พึงอำนาจรัฐและกระบวนการทางกฎหมาย ดังนั้น จึงอาจมองได้ว่าศาลเตี้ยออนไลน์ก็คืออำนาจในลักษณะดังกล่าวนี้เช่นเดียวกัน

ศาลเตี้ยออนไลน์และความขัดแย้ง

เนื่องจากความขัดแย้งกับอำนาจมักจะมีความเชื่อมโยงกัน โดยทฤษฎีความขัดแย้ง (Conflict theory) คือ กลุ่มทฤษฎีที่มีนักวิชาการนำเสนอไว้หลายท่าน แม้ว่าแนวคิดของแต่ละท่านจะมีความแตกต่างกันในบางประเด็น แต่หากพิเคราะห์ดูอย่างละเอียดแล้ว จะพบว่า มีหัวใจสำคัญอันคล้ายคลึงกันในแง่ของเรื่อง “อำนาจ (Power)” ซึ่งก็คือ ความขัดแย้งนั้นมีที่มาจากการใช้อำนาจในการรักษาผลประโยชน์ของพวกเขา ที่ทำให้เกิดผลกระทบมูลต่อฝ่ายตรงข้าม นักวิชาการด้านความขัดแย้งจึงมักเชื่อว่า “กฎหมาย” คือ เครื่องมือสำคัญในการควบคุมและต่อสู้กับความขัดแย้งในสังคม

การอยู่ร่วมกันของคนในสังคมสามารถพิจารณาได้ 2 มุมมอง มุมมองแรกเชื่อว่าสังคมมีรูปแบบเป็นสังคมกลมกลืน (The consensus view) ส่วนอีกมุมมองหนึ่งเชื่อว่าสังคมอยู่บนพื้นฐานของผลประโยชน์และเป็นสังคมแห่งความขัดแย้ง (The conflict view) อันประกอบไปด้วยกลุ่มต่างๆ ที่มีค่านิยมที่แตกต่างกัน โดยจอร์จ โวลท์ (George Volt) คือ นักทฤษฎีที่มีบทบาทสำคัญในทฤษฎีความขัดแย้งของกลุ่ม (Group Conflict Theory, 1958) ได้อธิบายเรื่องความขัดแย้งไว้ในหนังสือที่มีชื่อว่า “Theoretical Criminology” เมื่อ ค.ศ. 1953 โดยเน้นไปที่ความขัดแย้งในกลุ่มคน ซึ่งเสนอเอาไว้ว่า มนุษย์เป็นสัตว์สังคม เป็นส่วนหนึ่งของสังคม และเป็นผลผลิตของการคบหาสมาคม ทำให้เกิดการรวมกลุ่มกันขึ้นมา โดยกลุ่มคนทีว่ำนนี้ ก็เกิดจากการที่มีความต้องการและผลประโยชน์ที่ตรงกัน ดังนั้น การศึกษาพฤติกรรมของคนจึงควรศึกษาในรูปแบบของพฤติกรรมรวมหมู่ (Collective behavior) เนื่องจากกลุ่มจะมีการติดต่อสื่อสาร ร่วมมือ และเกิดความผูกพันระหว่างคนในกลุ่มเดียวกัน ซึ่งความขัดแย้งถือเป็นเรื่องพื้นฐานในสังคม มิใช่เรื่องที่ผิดปกติแต่อย่างใดในสังคม หมายความว่าคนกลุ่มหนึ่งจะขัดแย้งกับคนอีกกลุ่มหนึ่ง เมื่อทั้ง 2 กลุ่มมีความต้องการหรือมีผลประโยชน์ตรงกัน รุกล้ำกัน จนทำให้เกิดการแก่งแย่งกัน และเมื่อเกิดความขัดแย้งระหว่างกลุ่มขึ้นมา สมาชิกภายในกลุ่มจะมีความร่วมมือกันมากขึ้นเพื่อต่อสู้ให้ได้มาซึ่งความสำเร็จของกลุ่มตน ลักษณะดังกล่าวนี้ก็คือปฏิสัมพันธ์ภายในกลุ่มนั่นเอง อย่างไรก็ตาม ในทุกสังคมย่อมมีกฎหมายเพื่อควบคุมสังคมของตนเอง โวลต์จึงมองว่ากฎหมายคือเครื่องมือในการรักษาผลประโยชน์ของกลุ่มนั่นเอง

ด้านโจเซฟ อาร์ กัสฟิลด์ (Joseph R. Gusfield) กับทฤษฎีสถานภาพทางการเมือง (Theory of Status Politics, 1963) เสนอว่า สังคมประกอบไปด้วยคนหลายกลุ่ม โดยคนแต่ละกลุ่มนั้นอาจจะถูกแบ่งแยกด้วยสถานภาพทางเศรษฐกิจ ส่งผลให้ค่านิยม บรรทัดฐาน และรูปแบบการใช้ชีวิตมีความแตกต่างกัน เกียรติคุณของคนแต่ละกลุ่ม จะสะท้อนออกมาในรูปแบบทางการเมืองและ

รัฐบาล โดยกฎหมายคือเครื่องมือในการแสดงให้เห็นถึงความเหนือกว่าของสถานภาพนั้น โดยมักจะเกิดการต่อสู้ทางการเมืองเพื่อให้แนวคิดของกลุ่มตนชนะและได้รับการยอมรับในสังคม ซึ่งจะส่งผลทำให้กลุ่มตนมีสถานภาพเหนือกว่ากลุ่มอื่น จากแนวคิดที่กล่าวไปนี้สะท้อนให้เห็นว่า ความขัดแย้งมีอยู่ในทุกสังคม ความเข้มข้นของความขัดแย้งเป็นสิ่งที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้และจำเป็นจะต้องเกิดขึ้น โดยความขัดแย้งหรือความคิดที่แตกต่างเหล่านี้ จะนำไปสู่ความเปลี่ยนแปลงทางสังคม ซึ่งสิ่งต่างๆ เหล่านี้ มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของคนในสังคม และทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง (พรชัย ชันดี, กฤษณพงศ์ พุตระกูล, และจอมเดช ตริเมฆ, 2558, น. 302-310)

ผู้เขียน พบว่า มีตัวอย่างที่น่าสนใจ ซึ่งทำให้เห็นถึงความเชื่อมโยงระหว่าง “ความขัดแย้ง” กับ “ศาลเตี้ยออนไลน์” ได้อย่างชัดเจน นั่นก็คือ “ปรากฏการณ์ห้องเสียงสะท้อน (Echo chamber)” ซึ่งหมายถึง เมื่อผู้คนซึมซับแต่ความคิดเห็นอย่างเดียวกันเพิ่มมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง สิ่งที่เกิดขึ้นตามมาก็คือ วิธีคิดแบบมีเหตุผลจะค่อยๆ เลือนหายไปหรือที่เรียกว่า “อคติทางความคิด (Cognitive bias)” โดยความคิดของตนเองจะจำกัดมากขึ้น แต่จะเต็มไปด้วยอคติ คล้อยตามกลุ่มคนจำนวนมาก และรับไม่ได้เมื่อมีคนเห็นต่างจากตนเอง ห้องแห่งเสียงสะท้อนจึงเปรียบเสมือนสถานการณ์ที่คนมักจะเปิดรับเฉพาะความคิดเห็นที่สอดคล้องกับความคิดเห็นของตนเอง ได้ยินแต่เสียงของตนเองหรือเสียงของผู้ที่เห็นด้วยกับตนเอง และเสียงนั้นได้สะท้อนไปมาอยู่ภายในห้อง โดยคนที่อยู่ในห้องแห่งเสียงสะท้อนก็มักจะค้นหาเฉพาะข้อมูลที่ยืนยันความคิดเห็นของตนเอง เพื่อช่วยตอกย้ำความเชื่อของตนเอง (Confirmation bias) โดยไม่รู้ตัว โดยพฤติกรรมนี้เองจะนำไปสู่ความขัดแย้งและการแบ่งขั้วทางสังคม ซึ่งอินเทอร์เน็ตก็คือสิ่งที่เอื้อให้คนได้พบกับผู้ที่มีคิดเห็นเหมือนกัน (Like-minded) และก่อตัวเป็นกลุ่มในลักษณะของชุมชนที่มีอุดมการณ์เดียวกัน ส่งผลให้เกิดการสร้างกลุ่มแบ่งขั้ว (Group polarization) ก่อให้เกิดการไหลเวียนของข้อมูลที่ขาดความสมดุลและไม่น่าเชื่อถือ อันนำไปสู่การรับรู้ทางสังคมที่บิดเบือน

รวมถึงอคติระยะยาว จนกลายเป็นความขัดแย้ง เกิดอารมณ์ความเกลียดชัง (พิรงรอง รามสูต, พิมพ์พรรณ ไชยนันท์ และ วิโรจน์ สุทธิสีมา, 2022, น. 7-32) ซึ่งอคติ ความเกลียดชัง ความขัดแย้ง และการแบ่งขั้วทางสังคมเหล่านี้ได้ก่อตัวขึ้นในโลกออนไลน์จนกลายเป็นศาลเตี้ยออนไลน์ในรูปแบบต่างๆ นั้นเอง

ดังนั้นหากพิจารณาศาลเตี้ยออนไลน์ผ่านมุมมองในเชิงมหภาค เรื่องความรุนแรง อำนาจ และความขัดแย้ง ตามที่ได้อธิบายไปข้างต้น ผู้เขียนเชื่อว่าศาลเตี้ยออนไลน์คือความรุนแรงเชิงวัฒนธรรมหรือความรุนแรงเชิงสัญลักษณ์ที่อาจนำไปสู่ความรุนแรงเชิงโครงสร้างและความรุนแรงโดยตรงได้ในบางกรณี โดยเป็นสถานการณ์ที่เกิดจากการนำความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีมาใช้เป็นเครื่องมือหรือช่องทางในการใช้อำนาจส่วนตัวเพื่อบีบบังคับให้ผู้อื่นปฏิบัติตาม เช่น การบีบบังคับให้ยุติการกระทำที่ไม่เหมาะสมหรือละเมิดศีลธรรม ซึ่งท้ายที่สุดแล้ว ก็อาจนำมาซึ่งความขัดแย้งในสังคม ในลักษณะของความเห็นต่างระหว่างกลุ่มผู้ใช้อำนาจและผู้ที่ถูกบีบบังคับ จนเกิดการใช้ความรุนแรงทางภาษาในโลกออนไลน์ ที่ตอบโต้กันไปมาผ่านสื่อโซเชียลมีเดียแบบไม่มีที่สิ้นสุด

ผลกระทบของศาลเตี้ยออนไลน์

ในประเทศไทยมีตัวอย่างที่น่าสนใจของศาลเตี้ยออนไลน์กรณีคดีอาชญากรรมที่เกิดขึ้นในชีวิตจริงแต่ถูกสืบสวนในโลกออนไลน์ ที่สะท้อนให้เห็นถึงผลกระทบต่อผู้กระทำและผู้ที่ถูกกระทำอย่างชัดเจน คือ “คดีเกาะเต่า” เมื่อวันที่ 15 กันยายน พ.ศ. 2557 พบศพนักท่องเที่ยวชาวอังกฤษ 2 คน คือ นางสาวฮันนาห์ วิตเธอริจ (Hannah Witheridge) อายุ 24 ปี และนายเดวิด มิลเลอร์ (David Miller) อายุ 24 ปี บนหาดทรายรี ตำบลเกาะเต่า อำเภอเกาะพะงัน จังหวัดสุราษฎร์ธานี สภาพศพของนางสาวฮันนาห์มีบาดแผลจากของมีคมบนใบหน้า ไม่สวมเสื้อใส่ผ้า และมีร่องรอยของการถูกข่มขืน ส่วนศพของนายเดวิด มีบาดแผลจากของมีคมบนต้นคอด้านหลัง ตำรวจไล่ล่าตัวคนร้ายด้วยการตรวจดีเอ็นเอ (DNA) ผู้ต้องสงสัยทุกคนในบริเวณใกล้เคียงกับจุดเกิดเหตุ

ในทางคู่ขนานกันนั้น คดีนี้เกิดการจับผิดในโลกออนไลน์มากมาย โดยเฉพาะ เพชบุรีที่มีผู้ติดตามเป็นจำนวนมากอย่าง “ซีเอสไอ แอลเอ (CSI LA)” ได้ออกมา ให้ข้อมูลทางคดีทั้งที่เป็นประโยชน์และเป็นข้อมูลที่ผิดพลาด การกระทำดังกล่าว นำมาซึ่งการแจ้งข้อหาดำเนินคดีกับแอตมินเพจพร้อมพวกรวม 13 คน ใน ความผิดตามพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ และความผิดฐานหมิ่นประมาทโดยการโฆษณาตามประมวลกฎหมายอาญา แต่สุดท้ายแล้วพนักงานอัยการจังหวัดเกาะสมุยมีคำสั่งไม่ฟ้อง เนื่องจากข้อมูลที่ ทางเพจโพสต์ลงไปนั้น เป็นการคัดลอกมาจากสำนักข่าวต่างประเทศ ที่แม้ว่า บางเรื่องไม่เป็นความจริง แต่ก็ถือได้ว่าเป็นเรื่องปกติในการนำเสนอข่าว ที่อาจมี ความคลาดเคลื่อนได้บ้าง (ไทยโพสต์, 2564) ในอีกด้านหนึ่งเพจเพชบุรีดังกล่าว นี้ได้ออกมาปกป้องผู้ต้องสงสัยที่เป็นลูกชายของอดีตผู้ใหญ่นบ้านและเจ้าของ ร้านอาหารในพื้นที่ ซึ่งเป็นการปกป้องผิดตัว ทำให้บุคคลนั้นถูกสืบสวนและถูก ประณามอย่างหนักในโลกออนไลน์ ถือว่าเป็นผู้ถูกกระทำที่ได้รับผลกระทบต่อ จิตใจและการใช้ชีวิตในสังคม จนต้องออกมาแถลงข่าว เพื่อแสดงความบริสุทธิ์ใจ ว่าไม่ได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับคดีนี้แต่อย่างใด (MGR Online, 2557)

นอกจากนี้ มีตัวอย่างศาลเตี้ยออนไลน์กรณีคืออาชญากรรมที่เกิดขึ้นใน ชีวิตจริงแต่ถูกสืบสวนในโลกออนไลน์ ที่สะท้อนให้เห็นถึงผลกระทบด้าน กระบวนการยุติธรรมและสิทธิมนุษยชน คือ คดีการเสียชีวิตปริศนาของนางเอก สาวชื่อดังที่ตกเรือสปีดโบ๊ท กลางแม่น้ำเจ้าพระยา เมื่อวันที่ 24 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2565 บริเวณใกล้กับท่าเรือพิบูลย์สงคราม จังหวัดนนทบุรี ภูภัยใช้เวลาค้นหา ร่างนานกว่า 36 ชั่วโมง จนพบในวันที่ 26 กุมภาพันธ์ ถือเป็นคนตีที่สังคมเคลือบ แคลงสงสัย และตั้งคำถามถึงสาเหตุของการเสียชีวิต โลกออนไลน์ได้มีการสืบค้น ข้อมูลต่างๆ ออกมามากมาย สื่อทุกสำนักล้วนให้ความสนใจ จนเป็นข่าวใหญ่ที่ คนทั้งประเทศเฝ้าติดตาม ผู้คนในโลกออนไลน์พยายามที่จะเป็น “นักสืบ” โดย ไม่สนใจในข้อเท็จจริงว่าจะผิดเพี้ยนมากน้อยเพียงใด จนทำให้ผู้บัญชาการ ตำรวจแห่งชาติในขณะนั้น ให้ข้อมูลกับสื่อมวลชนเอาไว้ว่า “อดกังวลไม่ได้กับ

กระแสนอนไลน์ที่เต็มไปด้วยการสร้างควมสับสนให้กับบุคคล” ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อกระบวนการยุติธรรม (ไทยรัฐออนไลน์, 2565) ส่วนกรณีตัวอย่างที่ส่งผลกระทบด้านสิทธิมนุษยชนอย่างชัดเจน คือกรณีอุบัติเหตุเมื่อวันที่ 27 ธันวาคม พ.ศ. 2553 หญิงสาววัย 16 ปี 6 เดือนขับรถยนต์ฮอนด้า ซีวิค ไปชนรถตู้โดยสารของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เป็นเหตุให้มีผู้เสียชีวิต 9 ศพ บนทางยกระดับโหลล์เวย์ขาเข้า คดีนี้ก่อให้เกิดกระแสตำท้ออย่างรุนแรง และเกิดการตีตราทั้งจากสื่อมวลชนและกลุ่มคนในโลกออนไลน์ โดยมีการนำคำว่า “9 ศพ” มาต่อท้ายชื่อของผู้ก่อเหตุ จนคล้ายกับเป็นนามสกุลติดตัวผู้ก่อเหตุมาจนถึงปัจจุบัน ถึงแม้ว่าบุคคลดังกล่าวจะเป็นผู้กระทำความผิด แต่สิ่งที่เกิดขึ้นในโลกออนไลน์นั้นส่งผลกระทบต่อจิตใจและกระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ซึ่งถือเป็นสิทธิขั้นพื้นฐาน จนทำให้ผู้ก่อเหตุต้องเปลี่ยนชื่อและนามสกุลในที่สุด (คมชัดลึกออนไลน์, 2562)

จากตัวอย่างเหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงผลกระทบทั้งด้านบวกและด้านลบ เนื่องจากหากมองในมุมบวกจะพบว่า การที่กลุ่มคนในโลกออนไลน์ หรือเพจบุ๊กชื่อดังที่มีผู้ติดตามเป็นจำนวนมาก มาร่วมสืบสวนในโลกออนไลน์เพื่อช่วยคลี่คลายคดี อาจเปรียบได้ดังกระบวนการยุติธรรมคู่ขนาน ที่มีประโยชน์ในแง่ของการช่วยแสวงหาความยุติธรรม และนำไปสู่การตรวจสอบกระบวนการยุติธรรมผ่านการรับรู้ของประชาชน แต่ในทางกลับกันอาจส่งผลเสียในเรื่องของการแทรกแซงกระบวนการยุติธรรม ดังคดีที่ยกตัวอย่างไปข้างต้นจะเห็นได้ว่าข้อมูลในโลกออนไลน์ที่ผิดเพี้ยน อาจทำให้สังคมเกิดความสับสน และเจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรมอาจต้องทำงานหนักมากยิ่งขึ้น เพื่อตอบข้อสงสัยของคนในสังคม โดยเฉพาะตอบข้อสงสัยของกลุ่มคนในโลกออนไลน์ นอกจากนี้ ยังเกิดอาจเกิดการลงโทษที่ไม่ได้สัดส่วน ในลักษณะของการประจานในโลกออนไลน์อย่างรุนแรงจนเกินพอดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อพื้นที่ออนไลน์เป็นพื้นที่ไร้กาลเวลา การประจานทั้งหลายที่ปรากฏในโลกออนไลน์จึงคล้ายกับเป็นการตีตราและเป็นเรื่องยากที่จะย้อนกลับไปแก้ไขหรือลบออกไปอีกด้วย ศาลเตี้ยออนไลน์

จึงถือเป็นสถานการณ์ที่นำมาซึ่งกระบวนการยุติธรรมในโลกเสมือน คู่ขนานไปกับกระบวนการยุติธรรมที่เกิดขึ้นในชีวิตจริง โดยสังคมออนไลน์ได้ร่วมกันสนับสนุนและก่อให้เกิด “กระบวนการยุติธรรมแบบไม่เป็นทางการ (Informal justice)” ซึ่งอาจมองได้ว่าเป็นยุทธวิธีในโลกออนไลน์ที่น่าสนใจ นำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลงทางสังคม โดยเปิดโอกาสให้ประชาชนคนธรรมดาที่ไม่ได้มีบทบาทสำคัญทางสังคมมากนัก สามารถแสวงหาความยุติธรรมได้ รวมถึงเป็นกระบอกเสียงให้กับผู้ที่ไม่มีสิทธิเสียงหรือผู้ที่มีอำนาจน้อยกว่าในสังคม สามารถต่อสู้หรือป้องกันตัวเองจากคนที่มีความอำนาจมากกว่าได้ (นิเวศน์ เหมวชิรากร, 2563) แต่ในทางกลับกันศาลเตี้ยออนไลน์อาจถูกมองว่าเป็นภัยคุกคามที่เลวร้าย และไม่สามารถที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมได้อย่างแท้จริง เนื่องจากเป็นเพียงแค่กระแสในช่วงสั้นๆ เพียงช่วงเวลาใดเวลาหนึ่งเท่านั้น ซึ่งอาจก่อให้เกิดผลกระทบในหลายด้าน โดยผู้ที่ได้รับผลกระทบมักเลือกที่จะตอบโต้ผ่านกระบวนการยุติธรรม ซึ่งก็คือการฟ้องร้องดำเนินคดี

อย่างไรก็ดี ผู้เขียนจึงมองว่าการกระทำทั้งหลายในออนไลน์จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องคำนึงถึงเรื่องของ “เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและการแสดงออก” แม้จะเป็นสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานที่มีการรับรองไว้ตามกฎหมายระหว่างประเทศและกฎหมายภายในรัฐก็ตาม แต่ต้องทำความเข้าใจด้วยว่าไม่ใช่สิทธิที่เด็ดขาด เนื่องจากรัฐสามารถจำกัดสิทธิเสรีภาพเหล่านี้ได้ ยกตัวอย่างเช่น ข้อที่ 19 ของกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ค.ศ. 1966 (International Covenant on Civil and Political Rights 1966) ที่ได้รับบุเอาไว้ว่า “บุคคลพึงมีเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและแสดงออก (Freedom of opinion and expression) ที่ไร้การแทรกแซง รวมถึงมีเสรีภาพในการค้นหา การรับส่งข้อมูล และการแสดงความคิดเห็นผ่านสื่อต่างๆ ได้อย่างไรพรหมแดน” ในขณะเดียวกันก็ได้มีการจำกัดเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและแสดงออกเอาไว้ในข้อที่ 19 (3) ว่า “การใช้เสรีภาพจะต้องเป็นไปตามที่กฎหมายกำหนดและจะต้องเคารพในสิทธิและชื่อเสียงของบุคคล

อื่น ไปจนถึงการรักษาความมั่นคง ความสงบเรียบร้อย และสาธารณสุขของชาติ รวมถึงเคารพต่อศีลธรรมอันดีของประชาชนด้วย” จะเห็นได้ว่ากติการะหว่างประเทศนี้ ระบุให้รัฐมีหน้าที่ในการคุ้มครองเสรีภาพ ควบคู่ไปกับการจำกัดเสรีภาพ ด้วยการออกกฎหมาย ซึ่งขอบเขตของเสรีภาพที่วุ่นขึ้นอยู่กับเงื่อนไขในแต่ละประเทศ

ประเทศไทยเองเป็นสมาชิกขององค์การสหประชาชาติ (United Nations, UN) และเป็นภาคีในกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง จึงได้มีการรับรองเรื่องเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและการแสดงออก ไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2560 มาตรา 34 ว่าบุคคลย่อมมีเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น รวมถึงการพูด การเขียน การพิมพ์ การโฆษณา และการสื่อความหมายโดยวิธีอื่น ซึ่งการจำกัดเสรีภาพดังกล่าวจะทำได้ เว้นแต่อาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ตราขึ้นมาเป็นการเฉพาะ เพื่อรักษาความมั่นคงของรัฐ เพื่อคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคลอื่น เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน หรือเพื่อป้องกันสุขภาพของประชาชน ซึ่งจะเห็นได้ว่ามาตรา 34 นี้ได้ระบุทั้งเรื่องของ “การคุ้มครอง” และ “การจำกัด” เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและแสดงออกเอาไว้อย่างชัดเจน ว่ารัฐมีอำนาจจำกัดเสรีภาพได้ก็ต่อเมื่อเป็นไปภายใต้วัตถุประสงค์ 4 ประการ คือ 1) รักษาความมั่นคง 2) คุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคลอื่น 3) รักษาความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน และ 4) ป้องกันสุขภาพของประชาชน (เป็นบุญญา ลำมะนา, 2560, น. 66-72) ดังนั้น การกระทำศาลเตี้ยออนไลน์ที่กระทบต่อสิทธิเสรีภาพของบุคคลอื่น หรือกระทบต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชนนั้น ไม่สามารถที่จะกระทำได้

บทสรุป

สถานการณ์ศาลเตี้ยที่ปรากฏอยู่ในสังคมอย่างต่อเนื่องและยาวนาน ได้ขยายขอบเขตไปสู่การเป็นศาลเตี้ยออนไลน์ผ่านการใช้อินเทอร์เน็ต อันมีคุณลักษณะที่สำคัญก็คือ เป็นการกระทำที่เป็นได้ทั้งการกระทำที่มีการวางแผนและไตร่ตรองล่วงหน้า รวมถึงเป็นการป้องกันตัวแบบปัจจุบันทันด่วน ดำเนินการโดยประชาชนด้วยความสมัครใจ สามารถขยายขอบเขตของการกระทำไปได้อย่างกว้างไกลผ่านสื่อโซเชียลมีเดีย โดยใช้การมองเห็นให้กลายเป็นอาวุธ ซึ่งศาลเตี้ยออนไลน์คือความรุนแรงเชิงสัญลักษณ์หรือความรุนแรงเชิงวัฒนธรรม ที่กลายเป็นสิ่งที่คนในสังคมยอมรับได้หรือจำเป็นจะต้องยอมรับ เนื่องจากถูกมองว่าเป็นสิ่งที่สังคมพึงกระทำเพื่อตรวจสอบพฤติกรรมของคนในสังคม เพื่อช่วยสืบสวนคดี และเพื่อช่วยลงโทษ โดยไม่ต้องพึ่งกระบวนการยุติธรรม ซึ่งเป็นการใช้อำนาจมิเดียในเชิงบังคับฝืนใจ เพื่อให้ผู้อื่นปฏิบัติตาม ถึงแม้ว่าผู้นั้นจะไม่เต็มใจ อันสะท้อนให้เห็นถึงพื้นฐานเรื่องความขัดแย้ง ถือเป็นการใช้อำนาจส่วนตัวเพื่อสร้างค่านิยมและบรรทัดฐานทางสังคม เพื่อให้บรรลุเป้าหมายและเป็นที่พึงพอใจร่วมกัน อย่างไรก็ตาม ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากศาลเตี้ยออนไลน์นั้น หากมองในด้านบวก ถือเป็นการเติมเต็มช่องว่างที่ขาดหายไปจากการทำงานของเจ้าหน้าที่รัฐ ซึ่งผู้กระทำมักจะมีเจตนาที่ดีและบางครั้งก็บรรลุผลในเชิงบวก จนกลายเป็นกระบวนการยุติธรรมในโลกเสมือนที่เกิดขึ้นเมื่อกระบวนการยุติธรรมในโลกแห่งความเป็นจริงล่าช้าหรือไม่เพียงพอ แต่ในทางกลับกัน มีความเสี่ยงมากมายที่มาพร้อมกับการกระทำเหล่านั้น ซึ่งอาจส่งผลกระทบด้านลบต่อผู้กระทำและผู้ถูกระทำ รวมไปถึงส่งผลกระทบต่อกระบวนการยุติธรรมและการละเมิดสิทธิมนุษยชนอีกด้วย

สุดท้ายแล้ว ศาลเตี้ยออนไลน์อาจเป็นได้ทั้งพระเอกและผู้ร้าย เนื่องจากในมุมหนึ่งศาลเตี้ยออนไลน์อาจเป็นผู้ร้าย นำมาซึ่งสถานการณ์ที่น่าเป็นห่วง ก่อให้เกิดความรุนแรงทางภาษา ไม่ว่าจะเป็นการทำร้ายจิตใจด้วยคำพูด (Verbal abuse) ในลักษณะของคำพูดที่ดูถูก ด้อยค่า หรือทำให้อับอาย รวมถึง

ประทุษวาจา (Hate speech) ที่หมายถึงคำพูดหรือการแสดงออกที่สะท้อนให้เห็นถึงความเกลียดชัง ปลุกเร้าคน ยุยง ปลุกปั่น ตบโต้กันไปมาในโลกออนไลน์ผ่านสื่อโซเชียลมีเดีย จนอาจนำไปสู่ปัญหาในระดับมหภาค เช่น ผู้ที่ตกเป็นเหยื่อศาลเตี้ยออนไลน์ ที่ได้รับผลกระทบทางจิตใจเป็นระยะเวลานาน อาจกลายเป็นผู้สร้างความรุนแรงเสียเอง ไม่ว่าจะเป็นรูปแบบของการเป็นผู้ส่งต่อความรุนแรงไปยังคนรอบข้าง หรือแม้กระทั่งกลายเป็นอาชญากร ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงวัฏจักรแห่งความรุนแรงแบบไม่มีที่สิ้นสุด แต่ในอีกมุมหนึ่งศาลเตี้ยออนไลน์ก็อาจจะเป็นพระเอก ที่ก่อให้เกิดกระบวนการยุติธรรมคู่ขนานในโลกออนไลน์ สามารถนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ในแง่ของการตรวจสอบและควบคุมกระบวนการยุติธรรมแบบไม่เป็นทางการได้ อย่างไรก็ตาม สิ่งเหล่านี้ยังคงเป็นคำถามที่ท้าทายและรอคอยคำตอบจากผู้คนในสังคม

เอกสารอ้างอิง

- ข่าวสด. (2564). ศาลสูงสุดสหรัฐ รับคำอุทธรณ์คดีระเบิดบอสตัน ลุ้นมีอัมรับ “โทษตาย” ตามเดิม. สืบค้นจาก https://www.khaosod.co.th/around-the-world-news/news_6183101
- คมชัดลึกออนไลน์. (2562). แพรวา เปลี่ยนชื่อเป็น บัวบูชา แต่งงานแล้วกับอดีตบ๊องชกร. สืบค้นจาก <https://www.komchadluek.net/clip-vdo/379892>
- จารุวรรณ แก้วมะโน. (2551). วาทกรรม “ชาวบ้าน” กับการจำกัดตนเองในการมีส่วนร่วมทางการเมือง. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ไทยรัฐออนไลน์. (2565). นักสืบโซเชียล. สืบค้นจาก <https://www.thairath.co.th/news/local/2333910>

- ไทยโพสต์. (2564). *อัยการสั่งไม่ฟ้องแอตมินเพจ'CSI LA'กับพวก! คดีแชร์ข้อมูล
แห่มีลูกข่มขืนเกาะเต่า*. สืบค้นจาก <https://www.thaipost.net/main/detail/106970>
- นิเวศน์ เหมวชิรวรากร. (2563). *ทวิ์ล้ง: ดร.นิเวศน์ เหมวชิรวรากร*. สืบค้นจาก
<https://www.efinancethai.com/MoneyStrategist/MoneyStrategistMain.aspx?id=ellGbERTUm11TzA9>
- ปิ่นบุญญา ลำมะนา. (2560). การจำกัดเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและ
การแสดงออกในประเทศไทย. *วารสารสังคมศาสตร์ นิติรัฐศาสตร์*,
1(2), 63-81.
- ผู้จัดการออนไลน์ . (2563). *กูรูสื่อเชียร์ “ม้า-อรนภา” ให้ยื่นหยดแม่ทวิ์ล้ง
เพื่อเสรีภาพทางการเมืองคนบันเทิง!!*. สืบค้นจาก
<https://mgronline.com/live/detail/9630000087284>
- พรชัย ชันดี, ฤชณพงศ์ พุดระกูล และ จอมเดช ตรีเมฆ. (2558). *ทฤษฎี
อาชญาวิทยา: หลักการ งานวิจัย และนโยบายประยุกต์*. กรุงเทพฯ:
สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรังสิต.
- พิรงรอง รามสูต, พิมลพรรณ ไชยนันท์ และ วิโรจน์ สุทธิสีมา. (2022). ห้องแห่ง
เสียงสะท้อนออนไลน์กับผู้ออกเสียง เลือกตั้งครั้งแรกในการเลือกตั้ง
ทั่วไป พ.ศ. 2562. *วารสารสังคมศาสตร์*, 52(2), 7-32.
- MGR Online. (2557). “คดีเกาะเต่า” ยิ่งสืบยิ่งละเอียด! ชาวเน็ตถล่ม จัดฉาก
ตีเนียนเอ!?. สืบค้นจาก <https://mgronline.com/live/detail/9570000124685>
- Slang.in.th. (2019). *ทวิ์ล้ง*. สืบค้นจาก <https://slang.in.th/term/ทวิ์ล้ง>
- The Matter. (2019). *คดีแพรวา: อุบัติเหตุ ความสูญเสีย การชดเชย และ
การสำนึกผิด*. สืบค้นจาก <https://thematter.co/social/prawa-case-lost-compensate-and-regret/80914>

- The Matter. (2019). 9 เรื่องควรรู้ 9 ปี คดีแพรวา ที่ผู้สูญเสียยังไม่ได้รับ
การชดเชย. สืบค้นจาก <https://thematter.co/social/9-years-praewa-case/80731>
- Abrahams, R. G. (1998). *Vigilant citizens: Vigilantism and the state*.
Cambridge: Polity Press.
- Bateson, R. (2021). The politics of vigilantism. *Comparative Political Studies*, 54(6), 923-955.
- Brown, R. M. (1963). *The South Carolina Regulators*. Cambridge,
Mass.: Bellnap Press of Harvard University Press.
- Brown, R. M. (Ed.). (1970). *American Violence* (Vol. 231).
New Jersey: Prentice Hall.
- Brown, R. M. (1975). *Strain of violence: Historical studies of American
violence and vigilantism*. Oxford: Oxford University Press.
- Culberson, W. C. (1990). *Vigilantism: Political history of private power in
America* (No. 28). California: Greenwood Publishing Group.
- Galtung, J. (1990). Cultural violence. *Journal of peace research*,
27(3), 291-305.
- Gerring, J. (1999). What makes a concept good? A criterial framework for
understanding concept formation in the social sciences. *Polity*,
31(3), 357-393.
- Graham, H. D., & Gurr, T. R. (1969). *Violence in America: Historical
and Comparative Perspectives: Dynamics of black and
white violence* (Vol. 1). US Government Printing Office.
- Johnston, L. (1996). What is vigilantism?. *The British Journal of
Criminology*, 36(2), 220-236.

- Loveluck, B. (2020). The many shades of digital vigilantism. A typology of online self-justice. *Global Crime*, 21(3-4), 213-241.
- Madison, A. (1973). *Vigilantism in America*. New York: Seabury Press.
- Martin, J. (2009). *Social Structures*. Princeton: Princeton University Press.
- Merriam-Webster. (2020). *What It Means to Get 'Canceled' Show's over, folks. Time to go home*. Retrieved from <https://www.merriam-webster.com/words-at-play/cancel-culture-words-were-watching#:~:text=The%20Origin%20of%20%27Cancel%20Culture%27%20The%20idea%20of,where%20it%20has%20been%20used%20as%20a%20hash tag.6>
- Mortensen, E. W. (2021). *Justice Doers: The Vigilante as a Mythic Figure and its Role in Creating a More Violent Culture in America*. York: York University.
- Nhan, J., Huey, L., & Broll, R. (2017). Digilantism: An analysis of crowdsourcing and the Boston Marathon bombings. *British Journal of Criminology*, 57(2), 341-361.
- Ossei-Owusu, S. (2020). Kangaroo Courts. *Harv. L. Rev. F.*, 134, 200.
- Powell, A., Stratton, G., & Cameron, R. (2018). *Digital criminology: Crime and justice in digital society*. Routledge.
- Reichl, F. (2019). From vigilantism to digilantism?. In *Social Media Strategy in Policing* (pp. 117-138). Cham: Springer.

- Rosenbaum, H. J., & Sederberg, P. C. (1974). Vigilantism: An analysis of establishment violence. *Comparative Politics*, 6(4), 541-570.
- Smallridge, J., Wagner, P., & Cowl, J. N. (2016). Understanding cyber-vigilantism: A conceptual framework. *Journal of Theoretical & Philosophical Criminology*, 8(1).
- Smallridge, J., & Wagner, P. (2020). The rise of online vigilantism. In *The Palgrave Handbook of International Cybercrime and Cyberdeviance* (pp. 1307-1331). Cham: Palgrave Macmillan.
- Transcend.org. (2020). *Varieties of Violence: Structural, Cultural, and Direct*. Retrieved from <https://www.transcend.org/tms/2020/01/varieties-of-violence-structural-cultural-and-direct-2/>
- Trottier, D. (2017). Digital vigilantism as weaponisation of visibility. *Philosophy & Technology*, 30(1), 55-72.